

Burgers Geven Energie

Regionaal handboek voor de opwek van duurzame energie

Dit handboek is een werkdocument voor het coöperatief realiseren van duurzame energieprojecten door burgers in Gelderland. Het is met name opgesteld vanuit het perspectief op de regio Arnhem–Nijmegen en is bedoeld als begeleiding voor burgers om hun eigen succesvolle projecten voor energie-opwek te realiseren.

Het idee voor dit handboek is ontstaan in de werkgroep Energie/opwek van de Green Capital Challenges (een burgerinitiatief in het kader van Nijmegen Green Capital in 2018). De eerste editie in 2018 is gerealiseerd met behulp van een energievoucher van Oost NL, in samenwerking met Huiskerk Energie, Izzy Projects, Wiek-II en Burgers Geven Energie. Deze tweede versie van het handboek is mogelijk gemaakt door EFRO OP Oost en Burgers Geven Energie en is van februari 2021.

De inhoud van dit handboek is onderhevig aan verandering, zowel door regelgeving als door technologische ontwikkelingen. Eventuele updates brengen we uit via Burgers Geven Energie (burgersgevenenergie.nl).

Colofon

Samenstelling:

Caroline de Greeff

Ineke de Jong

Roy Venhuizen

Met dank aan:

Jan de Wit – Rijn en IJssel Energiecoöperatie

Eric Spies – Happy Factors

Jos van der Lint – Loket Duurzaam Wonen Plus

Pim de Ridder – Izzy Projects

Burgers Geven Energie

Editie 2, februari 2021

Voorwoord

Vanuit de ervaring met coöperatieve energieprojecten is gebleken dat kennis en kunde belangrijke voorwaarden zijn voor het slagen van een project. Met dit handboek willen de schrijvers het makkelijker maken voor initiatieven in de provincie Gelderland om coöperatieve duurzame energieprojecten te realiseren.

Het initiatief tot dit handboek is ontstaan binnen de Green Capital Challenge Energie-opwek. Dit burgerinitiatief is uitgevoerd in het kader van Nijmegen Groene Hoofdstad van Europa in 2018. In samenwerking met Huiskerk Energie (nu Greenchoice), Izzy Projects en Burgers Geven Energie is het handboek opgesteld door een team met ervaring in coöperatieve energieprojecten in het Rijk van Nijmegen, vanuit de zijde van de burgers. De tweede versie (januari 2021) is een update van het eerdere handboek, met een aantal aanvullingen. Zo verandert de postcoderoosregeling per 2021 en is meer opgenomen over warmte. Deze tweede versie is mogelijk gemaakt door EFRO OP Oost en Burgers Geven Energie.

BurgersGevenEnergie.nl is hét platform waar je kennis en informatie vindt en deelt over duurzame energie in de regio Arnhem-Nijmegen. Het is een online en offline community om burgers bij elkaar te brengen rondom de energietransitie in deze regio.

Online delen we kennis, ervaringen, projecten en inspiratie. Offline gaan we met een reizend energietheater door de regio en organiseren we kennisbijeenkomsten, borrels en veel meer. Het energietheater is een fysieke ontmoetingsplek voor iedereen die aan de slag wil met de lokale energietransitie. Burgers Geven Energie is een open platform: iedereen kan meedoen en bijdragen. Lokale energie-initiatieven en coöperaties zijn nauw betrokken. Zo leren we van en met elkaar. Sluit je daarom ook aan bij Burgers Geven Energie via www.burgersgevenenergie.nl

Met dit handboek hebben we vooral gebruik willen maken van reeds bestaande kennis en netwerken en hebben we getracht deze zo goed mogelijk in kaart te brengen. We hopen dat dit handboek een bijdrage levert aan de energietransitie met burgers in Gelderland.

Vanuit de ervaring met coöperatieve energieprojecten is gebleken dat kennis en kunde belangrijke voorwaarden zijn voor het slagen van een project. Met dit handboek willen de schrijvers het makkelijker maken voor initiatieven in de provincie Gelderland om coöperatieve duurzame energieprojecten te realiseren.

Het initiatief tot dit handboek is ontstaan binnen de Green Capital Challenge Energie-opwek. Dit burgerinitiatief is uitgevoerd in het kader van Nijmegen Groene Hoofdstad van Europa in 2018. In samenwerking met Huiskerk Energie (nu Greenchoice), Izzy Projects en Burgers Geven Energie is het handboek opgesteld door een team met ervaring in coöperatieve energieprojecten in het Rijk van Nijmegen, vanuit de zijde van de burgers. De tweede versie (januari 2021) is een update van het eerdere handboek, met een aantal aanvullingen. Zo verandert de postcoderoosregeling per 2021 en is meer opgenomen over warmte. Deze tweede versie is mogelijk gemaakt door EFRO OP Oost en Burgers Geven Energie.

BurgersGevenEnergie.nl is hét platform waar je kennis en informatie vindt en deelt over duurzame energie in de regio Arnhem-Nijmegen. Het is een online en offline community om burgers te betrekken bij de energietransitie in deze regio.

Online delen we kennis, ervaringen, projecten en inspiratie. Offline gaan we met een reizend energietheater door de regio en organiseren we kennisbijeenkomsten, borrels en veel meer. Het energietheater is een fysieke ontmoetingsplek voor iedereen die aan de slag wil met de lokale energietransitie. Burgers Geven Energie is een open platform: iedereen kan meedoen en bijdragen. Lokale energie-initiatieven en coöperaties zijn nauw betrokken. Zo leren we van en met elkaar. Sluit je daarom ook aan bij Burgers Geven Energie via www.burgersgevenenergie.nl.

Met dit handboek hebben we vooral gebruik willen maken van reeds bestaande kennis en netwerken en hebben we getracht deze zo goed mogelijk in kaart te brengen. We hopen dat dit handboek een bijdrage kan leveren aan de energietransitie met burgers in Gelderland.

Inhoudsopgave

Regionaal handboek voor de opwek van duurzame energie.....	1
Colofon	2
Voorwoord.....	3
2. Inleiding.....	8
2.1 Over dit handboek.....	8
2.2 Doel en doelgroep.....	8
2.3 Motivatie	8
2.4 Leeswijzer	8
3. Coöperatieve projecten voor duurzame energie opwek.....	11
3.1 De energievoopoperatie	11
3.1.1 Wat is een energievoopoperatie?.....	11
3.1.2 Waarom een coöperatie?.....	11
3.1.3 Het opzetten van een coöperatie.....	12
3.2 Coöperatieve opwekkingsprojecten met duurzame energie	12
3.3 De verschillende initiatieven en regelingen.....	13
3.3.1 SDE, SDE+ en SDE++	13
3.3.2 Postcoderoos / Regeling Verlaagd Tarief (tot 1 april 2021).....	14
3.3.2 Postcoderoos / Regeling Verlaagd Tarief (tot 1 april 2021).....	14
3.3.4 Salderen	15
3.4 Grote versus kleine projecten.....	15
3.5 Warmteprojecten anders dan wind, zon, water?.....	15
3.6 Lokaal eigendom in beleid / participatiecoalitie	16
3.7 Betrokken bij een reeds opgestart project.....	17
4. Stappenplan grootschalige energie opwek (SDE++)	18
4.1 Projectvoorbereiding SDE	18
Stoplichtdashboard	19
4.1.1 Fase I: Haalbaarheid – besluitmoment I (haalbaar)	19
4.1.2 Fase II: Ruimtelijke procedures – besluitmoment II (vergund)	20
4.1.3 Fase III: Financiering – besluitmoment III (financial close).....	22
4.1.4 Fase IV: Bouw.....	25
4.1.5 Fase V: Monitoring en beheer.....	26
4.2 Schematisch overzicht van de activiteiten per fase (SDE-project)	27
4.3 Stroomschema SDE project	30
4.4 Voorbeeld casus SDE Wind	30

5. Stappenplan kleinschalige energie opwek.....	33
5.1 De subsidieregelingen	33
5.2 Projectvoorbereiding SCE-project	34
Stoplichtdashboard	35
5.1.1 Fase I: Voorbereiden/partijen bijeen –besluitmoment I (haalbaar)	36
5.1.2 Fase II: Financiering – besluitmoment II (akkoord leden)	37
5.1.3 Fase III: Bouw	39
5.1.4 Fase IV: Monitoring en beheer.....	40
5.2 Schematisch overzicht van de activiteiten per fase (SCE).....	41
5.3 Stroomschema SCE project.....	43
5.4 Voorbeeld casus PCR /RVT.....	43
6. Wie is wie, de betrokken partijen	45
6.1 Overzicht stakeholders	45
6.2 De betrokken partijen	46
6.2.1 Burgers.....	46
6.2.2 Omwonenden.....	46
6.2.3 Coöperatie of Vereniging van Eigenaren (VvE).....	46
6.2.4 Deelnemers/coöperatieleden	46
6.2.5 Energiemaatschappij/-leverancier	47
6.2.6 Dak- en grondeigenaar	47
6.2.7 Projectontwikkelaar	47
6.2.8 Leveranciers en bouw	48
6.2.9 Netbeheerder (Liander)	48
6.2.10 Provincie, regio's en gemeenten	48
6.2.11 Belastingdienst - voor oude postcoderoosprojecten en participanten in het algemeen	49
6.3 Regionale en landelijke platformen en belangenorganisaties	49
6.3.1 EnergieSamen Gelderland (ESG)	49
6.3.2 Oost NL.....	50
6.3.3 Natuur en Milieu Gelderland (NMG).....	50
6.3.4 Energieloket.....	50
6.3.5 Burgers Geven Energie	51
6.3.6 Energie Samen.....	51
6.3.7 Gelders Energieakkoord (GEA).....	52
6.3.8 Regionale Energiestrategie.....	52
6.3.9 Ondersteuning voor duurzame projecten.....	52
7. Klimaatbeleid/Visie	54

7.1 Wereld.....	54
7.2 Nederland en EU	54
7.3 Landelijke organisaties	55
7.4 Gelderland.....	55
7.5 Gemeente en regio –Regionale Energie Strategie (RES).....	56
8. Tips en tricks.....	57
8.1 Waar moet je aan denken/relevante vragen	57
8.2 Communicatiestrategie.....	57
8.3 Coöperatieontwikkeling.....	58
8.4 Administratie, procesinrichting en borging	59
9. Begrippenlijst.....	61
10. Huidige coöperaties en initiatieven in regio Arnhem–Nijmegen	65
10.1 Grove planning SCE Projecten (zonder vergunning).....	69
10.2 Projectplanning SDE+ projecten.....	74
10.3 Projectplanning RVT/postcoderoosprojecten	75

2. Inleiding

2.1 Over dit handboek

Als basis voor het handboek dient de provinciale visie op de energietransitie. Deze wil ondernemers, gemeenten, burgers en coöperaties stimuleren om lokaal meer duurzame energie op te wekken.

Om het Gelderse inwoners en organisaties makkelijker te maken op het terrein van de duurzame energie opwek, is dit handboek opgesteld. Het is een praktische handleiding met de benodigde informatie, aangevuld met een gestandaardiseerde aanpak, checklist en praktische, lokale handvatten om potentiële projecten sneller op weg te helpen.

2.2 Doel en doelgroep

De eerste doelgroep van dit handboek is de burger die interesse heeft in coöperatieve duurzame energie opwekprojecten. De burger die dus een dergelijk project zou willen opzetten of hieraan wil meewerken. De tweede doelgroep is de al verder gevorderde coöperatieve groep, groepen burgers die een coöperatie willen beginnen of een coöperatie die nog geen project heeft lopen. Andere doelgroepen die profijt van het handboek kunnen hebben zijn de provincie en gemeenten, maar ook andere in het handboek genoemde stakeholders.

2.3 Motivatie

Een belangrijk onderdeel binnen de energietransitie is het lokaal/regionaal opwekken van duurzame energie, met name door wind- en zonprojecten. Warmte en waterstof worden ook steeds vaker onderzocht, evenals energieprojecten in combinatie met mobiliteit. Het zijn veelal energiecoöperaties die zich hier sterk voor maken. Lokaal/regionaal samenwerken aan de energietransitie zorgt voor draagvlak, verankering in de regio en daadwerkelijke resultaten in de vorm van concrete duurzame opwekcapaciteit. Tegelijkertijd leveren duurzame projecten een structurele bijdrage aan de verbreding en versterking van de lokale/regionale economie. De investeringen komen uit de regio, maar ook het rendement blijft in de regio. Bovendien worden de regionale netwerken en samenwerking versterkt door koppelkansen met andere sociale en maatschappelijke opgaven en door integrale projecten (financieel, sociaal, landschappelijk et cetera). Zo ontstaat een lokale sociaal maatschappelijke energieketen die een duurzame energievoorziening dichterbij brengt. Dit draagt bij aan de versnelling van de energietransitie. In zijn algemeenheid geldt: regionale verduurzaming geeft zowel de regionale economie als de energietransitie een impuls.

2.4 Leeswijzer

Het handboek kun je van A tot Z lezen, maar je kunt ook de voor jou interessante delen eruit lichten. Met behulp van deze leeswijzer kun je bepalen welke delen voor jou relevant zijn.

OVERZICHT

In hoofdstuk 3, Coöperatieve projecten voor opwek van duurzame energie, wordt kort uitgelegd wat een coöperatie is en hoe deze kan worden opgezet. Verder wordt gekeken naar de mogelijkheden die er zijn voor coöperatieve duurzame energie opwekprojecten. Er wordt dieper ingegaan op de technieken en regelingen voor dergelijke projecten en het verschil tussen grotere en kleinere projecten komt aan bod. Dit hoofdstuk is vooral bedoeld als achtergrondinformatie over het opzetten van een coöperatie en de verschillende mogelijkheden in duurzame energie opwekprojecten.

GROOTSCHALIGE PROJECTEN (SDE-PROJECTEN)

In hoofdstuk 4, Stappenplan grootschalige energie opwek (SDE), worden de processtappen van grootschalige energieprojecten uitgelegd. Dit hoofdstuk beschrijft de 5 fasen van SDE-projecten: 4 fasen van projectvoorbereiding en een 5^e fase van monitoring en beheer. Deze informatie is aangevuld met een stroomschema en planning voor het uitvoeren van het project. Daarnaast is een casus bijgevoegd.

KLEINSCHALIGE PROJECTEN: SUBSIDIEREGELING COÖPERATIEVE ENERGIEOPWEKKING

In hoofdstuk 5, Stappenplan kleinschalige energie opwek, worden de processtappen uitgelegd van een project met de Subsidie Coöperatieve Energieopwekking (SCE, voorheen postcoderoos/Regeling Verlaagd Tarief). Dit hoofdstuk beschrijft de 4 fasen van SCE-projecten: 3 fasen van projectvoorbereiding en een 4^e fase van monitoring en beheer. Deze informatie is aangevuld met een stroomschema en planning voor het uitvoeren van het project. Daarnaast is een casus bijgevoegd.

STAKEHOLDERS

In hoofdstuk 6, Wie is wie, de betrokken partijen, komen alle stakeholders aan de orde die betrokken zijn bij duurzame energie opwekprojecten. In dit hoofdstuk wordt duidelijk wat hun rol is binnen een duurzaam energie opwekproject en welke stappen zij daarin moeten ondernemen, of welke invloed zij kunnen hebben op het project. De overzichtelijke tabel wordt in het daaropvolgende hoofdstuk verder toegelicht.

BELEID EN ACHTERGROND

In hoofdstuk 7, Klimaatbeleid/Visie, worden beleid en visies belicht vanuit meerdere perspectieven, beginnend bij de wereld met het Klimaatakkoord van de Verenigde Naties en zo verder toegespitst op de akkoorden in Nederland en de provincie Gelderland. Dit hoofdstuk zorgt voor de verbinding tussen wereldwijde, nationale en regionale energie- en klimaatdoelen. Dit geeft antwoord op de vraag waarom we bezig zijn met het energievraagstuk en welke maatregelen we willen treffen.

TIPS & TRICKS

In hoofdstuk 8, Tips & Tricks, worden relevante vragen opgesomd en nog andere suggesties en tips gegeven die het gehele proces van de ontwikkeling van een duurzaam energie opwekproject ten goede kunnen komen. Belangrijk hierin zijn de communicatiestrategie en coöperatieontwikkeling.

BEGRIPPENLIJST

In hoofdstuk 9, Begrippenlijst, staan alle relevante begrippen uitgewerkt. Neem hier een kijkje voor de verdere toelichting van belangrijke begrippen binnen de energietransitie en duurzame energie opwekprojecten.

NETWERK EN INITIATIEVEN

In hoofdstuk 10, Bijlagen, zijn enkele relevante tabellen uitgewerkt, bijvoorbeeld over huidige (geslaagde) initiatieven binnen de regio Arnhem–Nijmegen. Daarnaast staan hier grove projectplanningen voor een SDE of SCE project.

3. Coöperatieve projecten voor duurzame energie opwek

LEESWIJZER

In dit hoofdstuk 3, Coöperatieve projecten voor duurzame energie opwek, wordt kort uitgelegd wat een coöperatie is en hoe deze kan worden opgezet. Verder wordt gekeken naar welke mogelijkheden er zijn voor coöperatieve duurzame energie opwekprojecten. Ook het verschil tussen grotere en kleinere projecten komt aan de orde. Dit hoofdstuk is vooral bedoeld om de nodige achtergrondinformatie te verschaffen over het opzetten van een coöperatie en de verschillende varianten van duurzame energie opwekprojecten. De volgende hoofdstukken gaan dieper in op de regelingen voor coöperatieve duurzame energie opwekprojecten. We beginnen bij het begin, namelijk het opzetten van een coöperatie.

INLEIDING

Iedereen heeft een eigen reden om mee te werken aan een duurzamere leefomgeving, maar om echt grote stappen te maken binnen de energietransitie zal samengewerkt moeten worden, oftewel coöperatief. In dit hoofdstuk wordt duidelijk wat een coöperatie inhoudt, hoe je deze kan opzetten en welke mogelijkheden er zijn om samen energie op te wekken. Dit biedt achtergrondinformatie voor iedereen die een steentje wil bijdragen aan de energietransitie en dat het liefst samen met de omgeving doet.

3.1 De energiecoöperatie

Steeds meer mensen willen minder afhankelijk zijn van energieleveranciers en/of graag projecten ontwikkelen en samenwerken binnen de buurt, wijk of dorp. Zij nemen het heft in eigen handen. Een oplossing hiervoor is een lokale energiecoöperatie. Coöperatieve energie opwekprojecten beginnen dus bij het opzetten van een dergelijke coöperatie.

3.1.1 Wat is een energiecoöperatie?

Een energiecoöperatie is een groep particulieren, bedrijven en eventueel andere rechtspersonen die samen energie opwekken of besparen. Meestal een groep uit dezelfde buurt, wijk of regio. Ze wekken bijvoorbeeld stroom op met zonnepanelen op daken in de buurt (zoals op een boerderij of school), of leggen een zonnepark aan. Verder kan een coöperatie ook eigenaar zijn van windturbines en warmtenetten of energiebesparingsprojecten organiseren. Er zijn al veel voorbeelden van energiecoöperaties in de regio Arnhem–Nijmegen, deze zijn terug te vinden in hoofdstuk 10.

3.1.2 Waarom een coöperatie?

Er zijn verschillende redenen voor het opzetten of lid worden van een energiecoöperatie. Met een lokale coöperatie kan worden samengewerkt aan een beter milieu, eerlijk geïnvesteerd worden in lokale duurzame energie en kan de afhankelijkheid van grote energieleveranciers worden teruggedrongen. Dit leidt lokaal tot meer werkgelegenheid en een betaalbare energievoorziening voor de toekomst. Regionale opwek betekent een regionale economie, het geld blijft dus in de regio. Dit gebeurt samen met en voor leden. Verder zorgt een coöperatie voor een groot saamhorigheidsgevoel en leven de motto's 'samen staan we sterker' en 'samen komen we verder'.

3.1.3 Het opzetten van een coöperatie

In principe kan iedereen een energiecoöperatie beginnen. Het kost wel wat tijd en energie, maar is zeker niet onmogelijk. Allereerst is het belangrijk om te kijken of een dergelijke energiecoöperatie in de buurt al bestaat. Wanneer je mee wilt doen met een project kan je aansluiten bij de bestaande coöperatie. Indien deze nog niet bestaat, of wanneer je een ander project wil starten, kan je besluiten zelf een coöperatie op te richten.

Het is van belang om de juiste mensen te zoeken voor je coöperatie. Een ideale coöperatie heeft mensen die verstand hebben van bijvoorbeeld wet- en regelgeving, communicatie, financiën, belastingen en duurzame energietechnieken. Een sterke organisatiestructuur leidt tot succesvolle projecten. HIER opgewekt heeft een kennisdossier voor het opzetten van een coöperatie en vele tips en tricks hiervoor op www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/organisatie. Denk aan informatie over administratiesystemen, voorbeeldstatuten, cursussen, etc. Daarnaast bieden ze specifieke informatie voor coöperatief ondernemen zowel met wind als met zon of warmte.

3.2 Coöperatieve opwekkingsprojecten met duurzame energie

De voornaamste duurzame energiebronnen zijn zon, wind, water en warmte. Voor coöperatieve projecten kennen zon en wind als energiebron op dit moment de meeste gerealiseerde projecten. Bij voorbeelden van reeds uitgevoerde projecten ligt de focus in dit handboek daarom op coöperatieve wind- en zonprojecten. Warmte is een steeds vaker voorkomende vorm van energieopwekking die coöperatief wordt ontwikkeld. Daarom nemen we bestaande initiatieven hiervoor ook mee.

Er bestaan ook coöperatieve projecten op het gebied van water. De waterkrachtcentrale Dommelstroom (dommelstroom.com) in Sint-Michielsgestel is de eerste coöperatieve waterkrachtcentrale van Nederland sinds november 2016. Deze centrale voorziet meer dan 170 huishoudens van groene stroom in en rondom Sint-Michielsgestel. Ook in de regio Arnhem – Nijmegen zijn mogelijkheden voor waterkrachtprojecten. Een voorbeeld is het plan op de grens van Gelderland en Noord-Brabant, bij de stuw van Grave. Deze historische waterkering in de Maas is een van de plekken in Nederland die zich leent voor een waterkrachtcentrale. Wiek-II en Royal HaskoningDHV onderzoeken de kansen om hier een centrale aan te leggen van 0,5 MW in opdracht van de gemeenten Grave en Heumen. Genoeg om ruim 1.000 huishoudens in Heumen en Grave te voorzien van duurzaam opgewekte energie uit water, gerealiseerd samen met burgers. Lees hier meer: <https://burgersgevenenergie.nl/projecten/waterkrachtcentrale-grave>.

De mate van duurzaamheid uit warmte is afhankelijk van hoe je dit inricht. Het opwekken van duurzame energie uit de warmte van de aarde wordt geothermie genoemd. Dit gaat vaak gepaard met een warmte-koudeopslag en warmtepompen. Grootschalige warmtetechnieken worden vooral bij nieuwbouw toegepast. Collectieve warmtepompen zorgen dan voor koeling of verwarming van de woningen in de buurt. In de zomer wordt het grondwater gebruikt om de woningen te koelen. Het daardoor opgewarmde water wordt dan weer elders in de grond opgeslagen. In de winter kan dit opgewarmde water gebruikt worden voor het verwarmen van de woningen en wordt het gekoelde water opgeslagen voor de zomerperiode. Een voorbeeld van een coöperatief warmteproject in voorbereiding ligt in de Nijmeegse wijk Hengstdal. In november 2020 is een rijkssubsidie verkregen voor een pilot met Buurtenergie Systeem (www.buurtenergiesysteem.nl). Deze proeflocatie voor aardgasvrij wonen is een warmteoplossing waarin bewoners eigenaar zijn en zeggenschap hebben over de exploitatie. Lees hier meer:

<https://duurzaamhengstdal.net/energie>. In Oost-Wageningen bestaat al langer een initiatief, dat inmiddels behoorlijk ver gevorderd is: <https://cooperatiewow.nl>.

Steeds meer coöperaties kijken ook naar andere onderwerpen, die goed te koppelen zijn met energieopwekking, zoals elektrische mobiliteit en opslag van energie. Omdat duurzame energiebronnen als zon en wind niet altijd aanwezig zijn, biedt opslag of gebruik van energie oplossingen. Voorbeelden daarvan zijn Loenen Energie <https://loenenenergie.nl/community-based-virtual-power-plant-loenen> en Energiek Culemborg www.energiekulemborg.nl/een-park-van-elektrische-deelautos. Ook HIER opgewekt houdt een kennisdossier bij over opslag: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/opslag.

Ten slotte zijn er ook initiatieven die uitgaan van een dorps- of wijkgerichte aanpak van de energietransitie. Opwek is in dat geval vaak een onderdeel van een bredere beweging om te verduurzamen. Een voorbeeld hiervan is Renkum (<https://renkumverduurzaamtsamen.nl>).

3.3 De verschillende initiatieven en regelingen

Decentrale energieopwekking kent verschillende soorten initiatieven:

- Commerciële projecten van professionele ontwikkelaars die omwonenden betrekken;
- Energiecoöperaties die zelf duurzame energieprojecten ontwikkelen;
- Samenwerking tussen professionele ontwikkelaars en energiecoöperaties;
- Grote bedrijven die op hun eigen bedrijfsterrein energieprojecten realiseren.

Op dit moment blijkt dat energie opwekprojecten zonder gebruik van bestaande subsidieregelingen of andere tegemoetkoming in de kosten nog niet rendeert. Wellicht is dit in de toekomst wel mogelijk. Er zijn in grote lijnen drie manieren om een duurzaam energie opwekproject te realiseren:

- Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE);
- Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) vanaf 1 april 2021 (voorheen Postcoderoos/ Regeling Verlaagd Tarief (RVT));
- Salderen.

HIER opgewekt heeft een beslisboom ontwikkeld die inzicht geeft in de mogelijkheden en helpt bij het ordenen van kansrijke opties. Deze online beslisboom is met name bedoeld voor zonnepanelensystemen. Voor meer informatie en de bestanden verwijzen wij je door naar: <https://www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/beslisboom-zonneparken>

3.3.1 SDE, SDE+ en SDE++

Al sinds 2008 stimuleert de overheid bedrijven en (non-profit) instellingen om over te stappen op duurzame energie, onder meer met subsidieregelingen. De subsidieregeling begon onder de naam Subsidiëring Duurzame Energieproductie (SDE). Na aanpassing van de regeling werd de naam SDE+. Vanaf het najaar van 2020 start de SDE++ subsidieregeling. De nieuwe subsidieregeling verschilt op een aantal punten van de oude. De belangrijkste is de rangschikking op basis van de verwachte subsidiebehoefte per ton bespaarde CO₂. De sturing komt daarmee meer te liggen op CO₂-reductie.

Er zijn 5 hoofdcategorieën in de SDE++: hernieuwbare elektriciteit, hernieuwbare warmte, hernieuwbaar gas, CO₂-arme warmte, CO₂-arme productie. De categorie hernieuwbare elektriciteit omvat subcategorieën als zon, wind en waterkracht. Voor warmteprojecten bestaan dus meerdere categorieën. Lees meer over de regeling op de website van de uitvoerende overheidsorganisatie RVO: www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/stimulering-duurzame-energieproductie-en-klimaattransitie-sde en concreter over een project in de omgeving: <https://www.rvo.nl/initiatieven/co%C3%B6peratieve-energieprojecten/burgerwindpark-nijmegen-betuwe>.

SDE-projecten zijn meestal grotere projecten, omdat de subsidieregeling een minimale omvang vereist. Verdere uitleg over SDE-projecten komt aan bod in hoofdstuk 4.

3.3.2 Postcoderoos / Regeling Verlaagd Tarief (tot 1 april 2021)

De Regeling Verlaagd Tarief (RVT), beter bekend als de postcoderoosregeling, is geïntroduceerd als mogelijkheid om samen duurzame energie op te wekken, zonder dat bijvoorbeeld de zonnepanelen op eigen dak hoeven te liggen of een windmolen in eigen tuin hoeft te staan. Participatie in een collectief duurzaam project in de directe omgeving wordt met deze regeling aantrekkelijker. De regeling maakt het mogelijk dat particuliere kleinverbruikers, die via een coöperatie of vereniging van eigenaren (VvE) investeren in duurzame energieprojecten, vrijstelling krijgen van energiebelasting voor de stroom die zij ergens anders opwekken. De regeling is bedoeld voor kleinschalige projecten.

De RVT is een fiscale regeling met recht op een korting op de energiebelasting, als een particulier of ondernemer samen met anderen investeert in opwekking van duurzame energie. Bijvoorbeeld via zonnepanelen op een dak of stuk grond in de buurt. Voorwaarde is dat de deelnemers in de buurt wonen, dat wil zeggen binnen een zogenaamd postcoderoosgebied, kleinverbruikers zijn en samen een coöperatie of vereniging van eigenaren vormen. De verlaging van de energiebelasting wordt toegepast op de persoonlijke energierekening van de leden, tot maximaal het eigen verbruik en 10 MWh per jaar.

Leden van een coöperatie of VvE hebben met deze regeling lagere kosten en de coöperatie heeft inkomsten van de verkochte stroom. Verdere uitleg over kleinschalige energieopwekking komt aan bod in hoofdstuk 5. Per 1 april 2021 wijzigt de postcoderoos-regeling. De oude regeling loopt tot en met 31 maart 2021. Voorbeelden van projecten in de regio zijn: <https://burgersgevenenergie.nl/lokale-initiatieven/energierijck-berg-en-dal> en Wat Beters <https://burgersgevenenergie.nl/lokale-initiatieven/watbeters-voor-overbetuwe/>

3.3.2 Postcoderoos / Regeling Verlaagd Tarief (tot 1 april 2021)

Per 1 april 2021 wijzigt de postcoderoos-regeling, zoals genoemd in 3.3.2. De basisdoelstelling blijft, net als in de Regeling Verlaagd Tarief, lokaal energie opwekken met voldoende participatie en betrokkenheid van bewoners in een beperkt postcodegebied. Ook blijft het een regeling voor kleinschalige opwek, met een maximum aan opwekkingsvermogen. De uitvoering van de regeling verandert flink en komt meer overeen met de SDE regeling. In hoofdstuk 5 wordt de regeling uitgebreid uiteengezet. Lees hier vast meer: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/subsidieregeling-cooperatieve-energieopwekking-regeling-in-het-kort.

3.3.4 Salderen

Salderen is van toepassing op particulieren of bedrijven die energie opwekken op eigen gebouw(en) of grond. Duurzame energie die opgewekt wordt, hoeft niet altijd direct gebruikt te worden. Een overvloed aan energie kan, op grond van het zogenaamde salderen, op basis van de Elektriciteitswet door de producent worden afgetrokken van de door de producent ingekochte elektriciteit. Dit wordt gezien als het terug leveren van energie aan het net. Kleinverbruikers hoeven geen apart contract af te sluiten voor de levering van geproduceerde elektriciteit aan de leverancier. Saldering wordt fiscaal gefaciliteerd. Voor bedrijven die op hun eigen bedrijfsterrein energieprojecten willen realiseren zou salderen interessant kunnen zijn, echter gaan wij daar in dit handboek niet verder op in. Vanuit het ministerie van EZK is aangekondigd dat de regeling voor salderen gewijzigd zal worden in 2023. Zorg dus dat je updates blijft volgen omtrent deze regeling. Lees hier meer over salderen: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/salderen-wat-zijn-regels of RVO: <https://ap.lc/YjWzA>.

3.4 Grote versus kleine projecten

Met grote opwekprojecten kun je flinke slagen maken. Moeten we daarop dan vooral de focus leggen? Onze overtuiging is dat ook kleine wijk- en buurtprojecten een belangrijke bijdrage leveren aan de energietransitie door:

- Burgers in wijken en buurten, daar waar zij leven, te betrekken bij concrete, overzichtelijke energieprojecten;
- Burgers op een laagdrempelige manier kennis te laten maken met duurzame energie en zo uiteindelijk ook met de urgentie van de energietransitie, waardoor zij:
 - Meer betrokken raken bij de energietransitie;
 - Wellicht ook gaan deelnemen aan grotere projecten;
 - De voordelen zien voor zichzelf en hun wijk-/buurt.
- Op deze manier burgers meenemen in de grote uitdaging van de energietransitie.

Kleinschalige en grootschalige projecten zijn complementair in hun bijdrage aan de lokale, regionale en – opgeteld – de landelijke energietransitie. In de energietransitie is alles nodig en kunnen we niet niets doen.

3.5 Warmteprojecten anders dan wind, zon, water?

Een warmteproject is in een aantal opzichten anders dan een zon-, wind- of waterkrachtproject. Vergelijkbaar zijn de te doorlopen fasen, het betrekken van burgers en het samenwerken met diverse stakeholders.

In het kort zijn onderstaande facetten anders bij warmteprojecten dan bij zon, wind en water:

- Bewonersparticipatie: de groep betrokkenen bij een warmteproject is vaak veel diverser dan bij de andere projecten, zeker bij gemêleerde wijken met sociale huurders en kopers.
- De invloed en zeggenschap van stakeholders: deze is in veel gevallen groter. Een gemeente zal vaak meer mee willen sturen bij een warmteproject. Ook zijn woningbouwcorporaties vaak nog een extra stakeholder.
- De financiering: omdat je vaak te maken hebt met diverse participanten, zul je ook eerder moeten nadenken over verschillende participatieve producten en deze wellicht ook realiseren.

- Energieleverancier: bij warmte zijn verschillende mogelijkheden voor de rol van de energieleverancier; ook de coöperatie kan tegelijk de leverancier worden.
- Wetten en regels: deze zijn voor warmte nog veel meer in ontwikkeling dan voor zon en wind, dus moet je rekening houden met wijzigingen en is het lastiger uitleggen aan (potentiële) leden.
- Anders dan bij zon en windprojecten kom je achter de voordeur van mensen (met nieuwe installaties, wijzigingen in koken en verwarmen, et cetera), je raakt dus het thuisgevoel, wat meer emoties oproept.

Theo de Bruijn van Warmtenet Oost-Wageningen (WOW - <https://cooperatiewow.nl>) gaat uit van 5 'governance-scenario's' bij warmtenetten. Hij stelt dat een duurzame warmtevoorziening voor de wijk drie onderdelen heeft: de bron, het warmtenet, en de exploitatie. Ze kunnen op verschillende manieren omgaan met eigenaarschap en participatie. Hierna zie je dit kort weergegeven. Hier lees je er meer over: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/kennissessie-warmte-4-governance-van-een-wijkwarmtebedrijf

De vijf governance-scenario's (eigenaarschap en participatie van de onderdelen van een warmtenet):

Scenario	Bron	Warmtenet	Exploitant
1	Coöperatie	Coöperatie	Coöperatie
2	Anderen	Coöperatie	Samen
3	Anderen	Coöperatie	Anderen
4	Coöperatie	Coöperatie	Anderen
5	Anderen	Anderen	Anderen

3.6 Lokaal eigendom in beleid / participatiecoalitie

Belangrijk om te weten, is dat lokale participatie ook verankerd is in het beleid rond de energietransitie. Alle partijen die het Nederlandse Klimaatakkoord hebben ondertekend streven naar 50% eigendom van de energieproductie van de lokale omgeving (burgers en bedrijven). Dit betekent concreet dat lokale overheden en andere betrokkenen bij energieprojecten zich moeten inzetten voor participatie van de omgeving, zodat omwonenden en lokale bedrijven de mogelijkheid krijgen om mede-eigenaar te worden van een windpark of zonnepark.

Vijf maatschappelijke organisaties van, voor en door bewoners hebben zich verenigd om burgers te helpen bij participatie in de lokale energietransitie. Dat zijn HIER, de Natuur en Milieufederaties, Energie Samen, Buurkracht en LSA bewoners. Zij opereren onder de naam De Participatiecoalitie en kunnen je helpen om een lokaal initiatief succesvol te maken. Lees meer hierover in hoofdstuk 6 en 7 en op de website <https://departicipatiecoalitie.nl>.

3.7 Betrokken bij een reeds opgestart project

Het gebeurt steeds vaker dat een burgerinitiatief of coöperatie betrokken wordt bij een energieproject dat al gestart is, zoals energiecoöperatie Leur bij zonnepark Bankhoef van Pure Energie: <https://zonneparkbankhoef.nl>.

Het kan zijn dat projectontwikkelaars al een grondpositie hebben verkregen of afspraken hebben gemaakt met grondeigenaren of gemeenten. Of zelfs dat er al een heel plan is opgesteld. Mede vanwege het gewenste lokaal eigendom (paragraaf 3.5) worden partijen steeds vaker sterk gestimuleerd of zelfs verplicht om burgers/participanten bij hun project te betrekken. Bovendien is communicatie met of via een coöperatie vaak veel effectiever dan rechtstreeks door een onbekende grote partij. Er is een groot verschil tussen het soort partijen dat projecten ontwikkelt. Wiek-II is bijvoorbeeld een echte coöperatieve ontwikkelaar, die burgers zoveel mogelijk bij een project betreft, maar er zijn ook partijen die liever een project zonder participatie ontwikkelen. Vooral bij deze laatste partijen is het belangrijk voor burgers en coöperaties om goed voorbereid te zijn.

De belangrijkste tip die we willen geven aan burgers die betrokken worden bij een project dat al met de ontwikkeling is gestart, is: zorg dat je zo vroeg mogelijk instapt. Zo kun je de belangen van burgerparticipatie het best verankeren en met elke stap je input geven en het liefst meebeslissen. Als je ook een duidelijke bijdrage (financieel, in uren of in het betrekken van inwoners) levert, kun je bovendien ook meeprofiten van de waardesprong. De waardesprong is de waarde die wordt toegevoegd aan het project in de ontwikkelfase. Een project wordt ontwikkeld en er is een risico dat het niet doorgaat. Meestal op het moment dat het project gerealiseerd wordt (financial close vlak voor de bouw) wordt afgerekend met degenen die de projectvoorbereiding hebben gedaan en het risico hebben genomen in de ontwikkelfase.

Je kunt met een partner / ontwikkelaar in het project afspreken dat de bijdrage van jouw coöperatie ook gewaardeerd wordt als investering in het project. Bij oplevering van het project wordt je bijdrage dan ook vergoed inclusief een opslag. Deze opslag wordt vaak berekend in de vorm van rente. Je werkt dus mee in de projectontwikkeling vanuit een afgesproken rol en 'verdient' daar ook aan. Dit betekent wel dat je ofwel financieel ofwel in natura (bijvoorbeeld in uren) een risicovolle bijdrage aan het project moet leveren. Je draagt ook risico dat wanneer het project niet doorgaat je de inleg in geld of uren niet 'terugverdient'.

Goed dus om te weten dat je 'maatschappelijk kapitaal en coöperatief vermogen' (je achterban, communicatiekracht naar burgers, inleg eigen vermogen door leden) waarde heeft. Communicatie via een coöperatie is in veel gevallen voor omwonenden prettiger dan met een grote commerciële partij op afstand. De inleg van het eigen vermogen door leden van de coöperatie is bovendien gunstig voor een projectontwikkelaar die zelf onvoldoende eigen vermogen heeft en vreemd vermogen moet lenen bij een bank. Een coöperatie kan vaak gebruik maken van gunstige regelingen, zoals geld lenen bij EnergieSamen, de Provincie Gelderland en een eventueel provinciaal Ontwikkelfonds voor coöperaties (nog niet duidelijk of dat in Gelderland ook zal starten). Bekijk meer: <https://www.gelderland.nl/Subsidies/voorfinanciering-ontwikkelen-wind-of-zonnepark>. Tenslotte kun je leden ook risicovol mee laten financieren in de ontwikkel- / voorbereidingsfase (tegen hoger rendement dan later in het project). Betuwewind (www.betuwewind.nl) heeft dat gedaan en EnergieVoorVier (www.energievoorvier.nl > laatste nieuws) heeft ook een ledenlening waarbij leden geld inleggen zodat de coöperatie haar activiteiten in de ontwikkelfase kan financieren.

4. Stappenplan grootschalige energie opwek (SDE++)

LEESWIJZER

In hoofdstuk 4. 'Stappenplan grootschalige energie opwek (SDE++)' worden de processtappen van grootschalige energieprojecten uitgelegd. Gemakshalve gebruiken we in dit hoofdstuk de term SDE in het algemeen. De laatste versie van de SDE++ (november 2020) is meegenomen in de beschrijving. Dit hoofdstuk beschrijft de 5 fasen van SDE-projecten: 4 fasen van projectvoorbereiding en een 5e fase van monitoring en beheer. Deze informatie wordt aangevuld met een stroomschema en planning voor het uitvoeren van het project (in de bijlagen). Daarnaast is een casus bijgevoegd.

INLEIDING

Voor het oppakken van een SDE-project veronderstellen we dat je dit doet vanuit een bestaande coöperatie of vergelijkbaar duurzaam energie-initiatief, waar al wat ervaring is met duurzame energieprojecten. Het is een complex proces, waarvoor redelijk wat kennis nodig is. Indien jouw coöperatie nog niet daarover beschikt, is het advies om samen te werken met een organisatie die dat wel heeft of een andere coöperatie om ondersteuning te vragen.

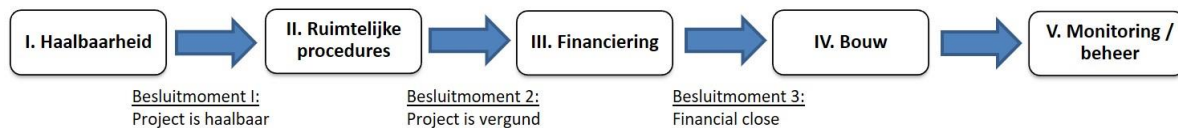
De projectvoorbereiding van SDE-projecten vraagt een grote tijdsinvestering en expertise op bepaalde onderwerpen. Er zijn verschillende manieren om dat aan te pakken. Als initiatiefnemer van een project kun je zelf aan de slag gaan, misschien ben je zelf ook al wel de expert. Vaak is hulp bij (een deel van) de voorbereiding wenselijk. Deze hulp kun je vinden via het platform Burgers Geven Energie. Wiek-II is een projectontwikkelaar die je kunt benaderen bij grotere projecten in en rond Nijmegen. Voor projecten in en rond Arnhem kun je terecht bij Rijn en IJssel Energiecoöperatie (RIJE). Energie Samen Gelderland (voorheen VECG) heeft bovendien een pool van experts die je kunnen helpen (<https://energiesamengelderland.nl>).

4.1 Projectvoorbereiding SDE

Projectvoorbereiding van grotere duurzame energieprojecten (vaak SDE-projecten) verloopt in vier fasen. Deze fasen lopen soms deels parallel, maar zijn over het algemeen opvolgend. Voor het gemak zijn de fasen opvolgend beschreven. Het einde van elke fase omvat een beslismoment om door te gaan naar de volgende fase op basis van een behaald resultaat.

Deze beschrijving heeft als doel jouw of jullie duurzaam energie-initiatief een idee te geven van de verschillende aandachtspunten per fase. Op basis van deze beschrijving kun je beoordelen of je voldoende kennis in huis hebt om deze fase te doorlopen. In elke fase zijn weer andere competenties benodigd. Het is bij SDE-projecten dan ook heel vanzelfsprekend om externe partners met expertise op een bepaald vlak in te schakelen. Energie Samen Gelderland, Wiek-II of Rijn en IJssel Energie kan ondersteuning bieden bij het proces.

Per fase wordt ook beschreven hoe je betrokkenen bij jouw coöperatie of duurzaam energie-initiatief kunt betrekken. De verschillende fasen en beslismomenten staan weergegeven in figuur 1. De optimale doorlooptijd van het gehele proces is ongeveer 3 jaar. Echter kan dit, zeker bij een windpark, al snel oplopen tot 5 jaar. Dit hoeft geen invloed te hebben op het project en je hoeft je geen zorgen te maken als het totale project 5 jaar duurt.

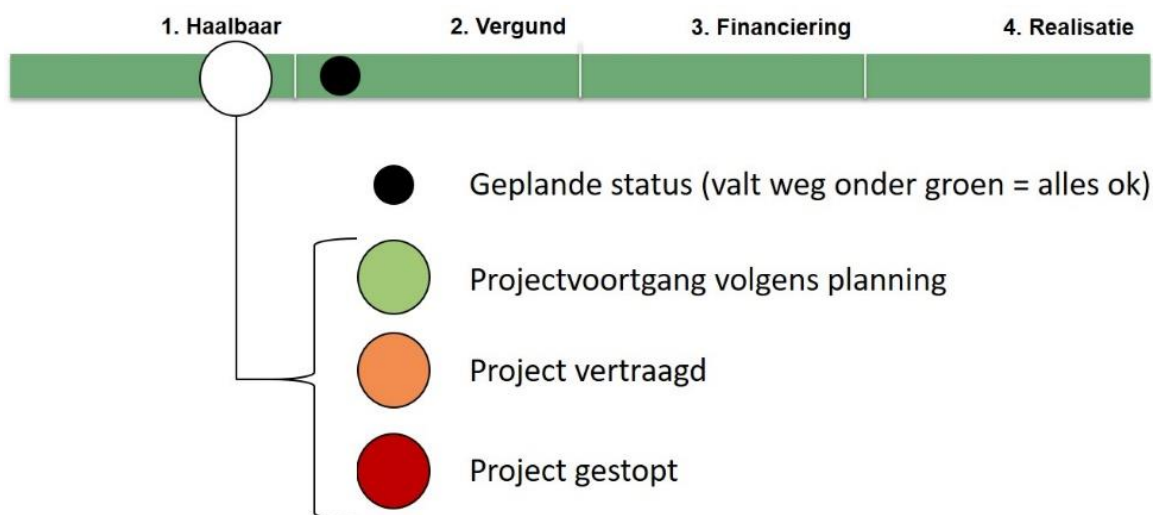

Figuur 1. Projectontwikkeling in fasen en beslismomenten.

Stoplichtdashboard

Per fase kun je de status van die fase aangeven d.m.v. een stoplichtkleur. Deze kleur is een indicatie van de voortgang van deze fase. Als je de fasen gepland hebt, kun je ook aangeven wat de huidige voortgang/status is ten opzichte van de oorspronkelijke planning.

In de onderstaande fasebeschrijvingen lees je ook per fase in welke situaties 'het licht' op groen, oranje of rood staat.

4.1.1 Fase I: Haalbaarheid – besluitmoment I (haalbaar)

Fase-onderdelen:

- Projectinitiatie en toetsing haalbaarheid
- Optieovereenkomst grondcontract
- Overleg omgeving
- Overleg bevoegd gezag

Deze fase start met projectinitiatie: er is een **idee**, er zijn kansen om een project te ontwikkelen. Het project is nog basaal, rudimentair.

In deze fase toets je de **ruimtelijke haalbaarheid**:

- Is er goede kans om vergunning te verkrijgen?
- Kan de bestemming van de grond worden aangepast?
- Kan de omgeving worden meegenomen?

In deze fase kijk je ook naar **strijdigheid met andere functies** van de locatie (wind, zon, gas, natuur, past in provinciale plannen, netinpassing).

Je voert **verkennend overleg met de belangrijkste stakeholders**, zoals het bevoegd gezag (veelal gemeente), de omgeving, de netbeheerder en de beoogd eigenaar van het project (coöperatie). Voor warmteprojecten geldt dat vaak sprake is van een langer traject, waar nog meer stakeholders bij betrokken zijn, die ook grotere invloed hebben. Denk aan gemeenten, woningbouwcorporaties en een grote diversiteit aan bewoners/burgers.

Je stelt een **planning** op hoofdlijnen en een grofmazig **financieel model** op. Je schat in hoe vreemd vermogen ingezet moet worden, verkent de mogelijkheden hiervoor met banken en financiers van achtergestelde leningen. Je schat in of je coöperatie/duurzaam energie-initiatief voldoende eigen vermogen bij elkaar kan krijgen (kan ophalen bij participanten). Als dat niet het geval is, zoek je naar alternatieven, co-financiers of maak je een plan om extra leden/participanten te werven. Je bekijkt ook of aanvullende financiële voorwaarden worden gesteld.

Toelichting dashboard fase 1 – haalbaarheid

Status fase	Situatie
	<ul style="list-style-type: none">• Grondeigenaar is niet bereid om tot overeenstemming te komen
	<ul style="list-style-type: none">• Grondeigenaar is mogelijk niet bereid om tot overeenstemming te komen.• Omwonenden zijn kritisch.• Gemeentelijke politiek of ambtelijke apparaat geen voorstander.• Financiële haalbaarheid staat ter discussie.
	<ul style="list-style-type: none">• Project lijkt ruimtelijk haalbaar.• Project is niet strijdig met andere functies van de locatie.• Stakeholders zijn overwegend positief over de ontwikkeling, er is voldoende draagvlak.• Project lijkt financieel haalbaar

*Bij geslaagde projectontwikkeling mag je recht van opstal vestigen. Einddoel ten aanzien van grondovereenkomst is het vestigen van recht van opstal.

Communicatie met leden/betrokkenen

In deze fase is het belangrijk je leden te informeren over de projectkans die er is, bv. via sociale media, nieuwsbrief en op ALV's. Ook wanneer het project nog niet concreet of definitief haalbaar is, is het goed om leden en belangstellenden op de hoogte te houden.

4.1.2 Fase II: Ruimtelijke procedures – besluitmoment II (vergund)

Fase-onderdelen:

- a. Voorbereiding
- b. Bestemmingsplan
- c. Omgevingsvergunning

d. Bezwaar en beroepsprocedures

Deze fase is al veel concreter dan de eerste fase. Je start met de **voorbereiding op de aanpassing van het bestemmingsplan en het aanvragen van de omgevingsvergunning**. Er wordt een milieu-effectrapportage (MER) of ruimtelijke onderbouwing gemaakt. Je laat indien nodig onderzoek doen op het gebied van archeologie, flora en fauna. Je overlegt met bevoegde instanties zoals Gasunie, Tennet, ILNT, Defensie. Deze instanties geven – indien nodig – verklaring van geen bezwaar (ofwel schriftelijk ofwel intentie). Dit betekent dat zij bevestigen geen bezwaar te zullen maken in de officiële procedure. Dit is een extra waarborg voor de haalbaarheid van deze fase. Deze toezeggingen zijn vaak ook nodig voordat het voorstel naar het College van Burgemeester en Wethouders van de betreffende gemeente kan worden gestuurd. Gedurende deze fase heb je regelmatig formeel vooroverleg met de omgevingsdienst en ruimtelijke dienst van de gemeente en met het bevoegd gezag (wethouder).

Vanaf 2021 treedt de Omgevingswet in werking. Deze wet bundelt en moderniseert de wetten voor de leefomgeving, zoals de regels voor ruimtelijke projecten als windparken en grotere zonneparken. Concreet worden 26 huidige wetten teruggebracht naar één wet. Er komt 1 Omgevingsloket, een website. Hier zien initiatiefnemers – zoals burgers en projectontwikkelaars – snel wat er mag in de leefomgeving. En kunnen ze bijvoorbeeld direct een (omgevings)vergunning aanvragen. Deze veranderingen lijken dit traject makkelijker te maken.

Fase-onderdelen b en c, de aanpassing van het bestemmingsplan en het aanvragen van de omgevingsvergunning, kunnen nu al worden gecombineerd, mits de gemeenteraad een coördinatiebesluit neemt. Gemeenten hebben veelal voorkeur om deze fasen te combineren.

Aanpassing bestemmingsplan

De betrokken ambtenaar bereidt een voorstel voor het College van Burgemeester en Wethouders voor. Na een positief collegebesluit volgt een termijn van 6 weken waarin zienswijzen kunnen worden ingediend. Deze worden beantwoord in een zienswijzennota. Het voorstel met zienswijzen en zienswijzennota wordt indien nodig nog voorgelegd aan het College. Daarna wordt het voorstel voorgelegd aan de Gemeenteraad ter besluitvorming.

Aanvraag omgevingsvergunning, bezwaar- en beroepsprocedures

Welke bezwaarprocedures bij aanvraag van de omgevingsvergunning worden gevolgd, is afhankelijk van het gekozen traject. Indien er een MER is opgesteld, dan is er al een uitgebreide procedure gevolgd en is er geen gemeentelijke bezwaarprocedure. Als dat niet het geval is volgt een gemeentelijke bezwaarprocedure. Ten slotte volgt een periode waarin beroep kan worden aangetekend bij de Raad van State.

Mijlpaal fase 2 indicatief voor slagingskans project

Fase 2 is de belangrijkste mijlpaal voor de slagingskans van het project. Als we fase 2 halen, dan is er grote kans dat fase 3 en 4 ook succesvol afgerond worden. Er is uiteraard nog kans op vertraging in de laatste twee fases, de kans op een rode status is echter gering.

Communicatie met leden / betrokkenen

In deze fase geef je regelmatig updates aan de leden / betrokkenen bij het energie-initiatief (ALV, nieuwsbrief, en financiers van het vreemd vermogen (banken / financiers achtergestelde leningen).

Je kunt in deze fase bv. ook starten met een klankbordgroep of werkgroep van leden of donateurs van je energie-initiatief, die meedenken over verdere ontwikkeling (met name op de onderwerpen techniek, financiering en participatie, communicatie en campagne). Je maakt al een eerste versie van een communicatie / campagneplan. Daarnaast is het aan te raden om het behalen van deze fase te vieren (borrel, klein feestje). Op deze manier vier je samen met betrokkenen dat je tot deze stap in de ontwikkeling – wat vaak een lang traject is – bent gekomen.

Toelichting dashboard fase 2 – ruimtelijke procedures

Status fase	Situatie
	<ul style="list-style-type: none">• Besluit gemeenteraad t.a.v. aanpassen bestemmingsplan negatief.• Vernietigen van bestemming of vergunning in beroepsprocedure bij Raad van State.• <i>Soms is dit nog repareerbaar, afhankelijk van de redenen, maar dit levert dan ieder geval vertraging en onzekerheid op</i>
	<ul style="list-style-type: none">• Ambtenaar schat kansen klein in (bv. door politiek gesternte of beperkt draagvlak) of waarschuwt voor vertraging.• Problemen op de dossiers archeologie of flora/fauna (tijd van het jaar!).• Bezwaar en/of beroep aangetekend.
	<ul style="list-style-type: none">• Bestemmingsplanprocedure loopt voorspoedig.• Aanvraag omgevingsvergunning verloopt voorspoedig.• Beperkt aantal zienswijzen.• Geen beroepsprocedures.
Deliverables	<ul style="list-style-type: none">• Aangepast bestemmingsplan.• Definitieve omgevingsvergunning.• Bestemmingsplan en omgevingsvergunning onherroepelijk.

4.1.3 Fase III: Financiering – besluitmoment III (financial close)

Fase-onderdelen:

- a. Aanvraag SDE
- b. Financiering eigen vermogen
- c. Financiering vreemd vermogen

Fase 3 starten tijdens bezwaar- en beroepsprocedures (tijdens laatste deel fase 2)

Op het moment dat het bestemmingsplan is vastgesteld en de omgevingsvergunning is verleend, zijn beide 'definitief maar nog niet onherroepelijk'. Dit is de periode waarin de bezwaar- en beroepsprocedures lopen. Dat is het moment om de kans in te schatten dat de bezwaren en beroepen onontvankelijk zullen worden verklaard. Als die kans aanwezig ofwel aanzienlijk is, kies je er waarschijnlijk voor om de derde fase alvast op te starten. Wanneer dan bestemmingsplan en vergunning onherroepelijk zijn geworden, kan deze fase verder worden afgerond. Deze parallelaanpak vermindert de doorlooptijd, maar je loopt wel kans dat – wanneer bezwaar- of beroep wordt erkend – een deel van de tijdsinvestering voor niets is gedaan.

Aanvraag SDE

In deze fase dien je een SDE aanvraag in. Het is van belang dit goed voor te bereiden en een volledige aanvraag in te dienen, de beoordeling door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) is streng. Hier vind je de procedure en uitleg op de site: www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/stimulering-duurzame-energieproductie-en-klimaattransitie-sde/aanvragen-sde. Voor de aanvraag heb je in 2021 de volgende documenten nodig: haalbaarheidsonderzoek, vergunningen, toestemming van de eigenaar en een transportvergunning. Daarnaast zijn er meer voorwaarden. Bereid deze goed voor.

Wordt de SDE aanvraag goedgekeurd, dan kunnen de bezwaarprocedures nog doorlopen. Het project is nog niet onherroepelijk.

Voorwaarde voor financiering = SDE beschikking

Voorlopig zal geen van de mogelijke financiers een duurzaam energieproject mede willen financieren zonder SDE beschikking, zorg dus dat je die hebt voor je de financiering definitief gaat invullen.

Er zijn drie investeringsbronnen bij een duurzame energieproject:

- **Eigen vermogen** - Het eigen vermogen wordt in deze projecten bijeengebracht door (burger-) energiecoöperaties / duurzame energie-initiatieven en eventueel andere betrokken organisaties. Deze zijn het liefst vanaf de eerste fase bij het project betrokken. De wens vanuit het Nederlands Klimaatakkoord is 50% lokaal eigendom. Dat kunnen ook andere lokale stakeholders zijn. Lees hier meer: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/handreiking-lokaal-eigendom-in-beleid.
In deze fase doe je vanuit de coöperatie/het initiatief een propositie aan je (potentiële) leden. De propositie omvat de participatievoorwaarden en verwachtingen ten aanzien van geldelijk en ander rendement. De leden kunnen op basis van de propositie investeren in de projecten. Aan de informatie die je hiervoor ter beschikking stelt, zijn eisen verbonden. Zie voor meer informatie het stuk over belangrijke wetgevingen in hoofdstuk 8.4. Om dit eigen vermogen bijeen te brengen maak je een campagneplan voor communicatie en werving.
- **Vreemd vermogen** - Een bank brengt het vreemd vermogen in een project. Je maakt afspraken over de condities waaronder de bank dit doet. Je kunt leden betrekken bij de keuze voor de bank/ externe financier. Samen kun je vooraf vaststellen welke criteria je belangrijk vindt om mee te wegen in de keuze, alleen beste financieel aanbod of ook kwalitatieve factoren zoals duurzaamheid, coöperatief, lokaal?
- **Achtergestelde lening** - Je maakt afspraken met een partij die een achtergestelde lening in het project wil inbrengen. Innovatie- en Energiefonds Gelderland (van Oost NL) is een van de partijen die een achtergestelde lening kunnen verstrekken voor dit soort projecten

Onderbouwing intenties tot financiering

Voorafgaand aan deze fase heb je al regelmatig overleg gevoerd met de betrokken partijen die het project willen gaan financieren. Voor de SDE aanvraag is een indicatieve term sheet (financieringsbrief met voorwaarden) van het vreemd vermogen plus een onderbouwing van het eigen vermogen nodig. De bank levert de indicatieve term sheet. Als coöperatie/initiatief stel je de onderbouwing van het eigen vermogen op (op welke manier denk je dat binnen te halen en hoe kansrijk acht je dat).

Formaliseren financiering

Lopende de SDE aanvraag zorg je met mogelijke financiers ervoor dat je na SDE-toekenning spoedig tot financial close kunt komen. Wanneer de SDE beschikking is toegekend formaliseer je de intenties tot inbrengen van vermogen of lening.

Participatieadministratie voorbereiden

In deze fase is het ook van belang de project- en participatieadministratie voor te bereiden, zodat de inschrijving, toekenning en facturatie van participaties kan worden gefaciliteerd en vastgelegd. Econobis is een uitgebreid systeem voor participatieadministratie, ontwikkeld vanuit de coöperatieve beweging. Lees hier meer:

<https://energiesamen.nu/media/uploads/202011%20brochure%20aanmeldstraat%20Econobis.pdf>. Hier vind je de algemene brochure: <https://energiesamen.nu/media/uploads/brochure-econobis-versie-34.pdf>.

Moment van inleg door participanten

Het is een keuze om leden al mee te laten doen in de (risicovollere) voorfinanciering (tegen hoger rendement dan later in het project). Betuwewind heeft dat gedaan en EnergieVoorVier: <https://www.energievoorvier.nl/> > laatste nieuws (zie ook paragraaf 3.6). In dat geval geef je leden al in fase I of II de mogelijkheid te participeren.

Bij leden die participeren als het project definitief doorgang heeft gekregen, kun je ervoor kiezen om het eigen vermogen door participanten ruim voor financial close te laten inbrengen en tijdelijk op een aparte rekening te zetten, totdat het investeringsbesluit is genomen. Je kunt er ook voor kiezen om in de weken voor financial close de participanten te laten betalen. In dat geval heb je wellicht een back-up financiering nodig. Je kunt ook proberen de back-up financiering in te zetten en deze – na financial close – in te ruilen voor het eigen vermogen wat je dan inmiddels hebt bijeengebracht.

Bij **financial close** worden de projectrechten, het eigen vermogen, vreemd vermogen en de leningen ondergebracht in een aparte juridische entiteit. De aparte juridische entiteit wordt bestuurd door een bestuurder, eventueel een Raad van Commissarissen en een Aandeelhoudersvergadering. In verband met aansprakelijkheid en het beperken van risico's voor participanten, is deze juridische entiteit vaak een BV.

Power Purchasing Agreement (PPA)

In deze fase sluit je ook een (intentie-)overeenkomst met een energieleverancier voor de afname van de geproduceerde elektriciteit, voor wind-, zon- en waterkrachtprojecten. Deze PPA heb je ook nodig om de opbrengsten uit stroomverkoop in het financiële model op te voeren.

Bij de keuze voor een energieleverancier kun je ook je leden betrekken. Stel bijvoorbeeld samen criteria op voor de keuze van de leverancier: alleen beste financieel aanbod of ook kwalitatieve factoren zoals coöperatief, duurzaam, lokaal? Neem daarin ook mee of je alleen stroom wilt verkopen, een afspraak wilt maken voor het 'inbrengen van leden' of dat je een intensieve samenwerking wilt. In 2021 zijn de bekendste coöperatief ingestelde energieleveranciers OM l Energie (www.samenom.nl), Energie van Ons (<https://energie.vanons.org>) en Greenchoice (www.greenchoice.nl).

Ook zijn er partijen in de regio Arnhem Nijmegen, die een eigen lokaal energiebedrijf willen bouwen; een 'nieuwe nuts', zoals Wiek II (www.wiek-ii.nl).

Communicatie met leden/betrokkenen

In deze fase stel je de participatievoorwaarden vast en legt deze voor aan leden en betrokkenen (op een ALV). Ook neem je als het zover is gezamenlijk een definitief besluit om het verzamelde eigen vermogen in te leggen bij financial close. Financial close is ook een moment om samen te vieren.

Toelichting dashboard fase 3 – financiering

Status fase	Situatie
	<ul style="list-style-type: none">SDE aanvraag afgewezen. <i>In een volgende ronde kan altijd weer een nieuwe aanvraag worden ingediend</i>Financiering vreemd vermogen slaagt niet. <i>In dit geval is de vraag of je dit wel met eigen vermogen zou moeten financieren.</i>
	<ul style="list-style-type: none">Totaal aanvragen SDE overschrijden beschikbare SDE.SDE aanvraag niet volledig of documentatie onvoldoende.Financiering eigen vermogen vertraagd.Financiering vreemd vermogen vertraagd
	<ul style="list-style-type: none">De SDE aanvraag wordt toegekend.Het eigen vermogen is bijeengebracht.De bank wil het vreemd vermogen financieren.Er zijn voldoende financiën beschikbaar om het project tot financial close te brengen.
Deliverables	<ul style="list-style-type: none">SDE beschikking.Finale afspraken over inbreng eigen vermogen, vreemd vermogen en achtergestelde lening.Financial close.

4.1.4 Fase IV: Bouw

Fase-onderdelen:

- Contractering, bouwvoorbereiding en netinpassing
- Bouw
- Oplevering en start productie

We zijn aangekomen in de **uitvoerende fase**. In deze fase contracteer je leveranciers en bouwers. Het verdient de aanbeveling om te werken met lokale leveranciers, omdat je op die manier lokale werkgelegenheid en de lokale economie steunt. Lokaal is niet altijd een doorslaggevend criterium, maar kan wel een van de criteria (en een meerwaarde) zijn.

De contractering duurt ca. 3-4 maanden. De volgende contracten worden gesloten:

- Contract leveren opwekinstallatie
- Contract netinpassing
- Contract aannemer Balance of Plant
- Contract bouw
- Contract operationele/beheerfase

Het **bouwen** van de opwekinstallatie duurt doorgaans maximaal een jaar. De bouw van een zonnepark gaat vaak sneller dan de bouw van een windpark. Tijdens de bouw is het zinvol om de voortgang van de bouw nauwgezet te volgen en erover te rapporteren in een (maandelijkse) voortgangsrapportage (met de onderwerpen tijd, geld en kwaliteit). Deze rapportage deel je bijvoorbeeld met bestuursleden van je coöperatie/initiatief en financiers.

Communicatie met leden / betrokkenen

Gedurende de bouw zorg je ervoor dat alle stakeholders regelmatig worden geïnformeerd (bijvoorbeeld via je nieuwsbrief en sociale media) en kun je bijvoorbeeld kijkdagen op locatie organiseren.

Toelichting dashboard fase 4 – bouw

Status fase	Situatie
	<ul style="list-style-type: none">• In deze fase is de kans zeer gering dat het project niet slaagt.
	<ul style="list-style-type: none">• Faillissement aannemer.• Een fout in de capex-begroting.• Bouwrisico.• Vertraging door externe factoren (weer, beschikbaarheid materialen).SDE aanvraag niet volledig of documentatie onvoldoende.
	<ul style="list-style-type: none">• De bouw verloopt voorspoedig.
Deliverables	<ul style="list-style-type: none">• De opwekinstallatie wordt opgeleverd.• We vieren een openingsfeest met alle betrokkenen

Projectoplevering: feest!

Het is ontzettend leuk om met leden, participanten en samenwerkingspartners de oplevering van het project te vieren, met een kijkmoment, openingsceremonie, borrel of iets dergelijks.

4.1.5 Fase V: Monitoring en beheer

Voor onderhoud en beheer na oplevering van de opwekinstallatie (productiefase) maak je beheer- en rapportageafspraken met een partij die het beheer en onderhoud uitvoert. Tijdens de

productiefase is er minder werk te verzetten en is het vooral belangrijk de installatie en organisatie goed te (laten) beheren.

Als het project in een BV is gestructureerd, wordt de coöperatie aandeelhouder. Het bestuur vertegenwoordigt de coöperatie in de BV.

Communicatie met leden/betrokkenen

Ook in deze fase zorg je voor regelmatige terugkoppeling aan leden/participanten en partners (nieuwsbrief, ALV, kijkmomenten, rapportage). In welk tijdsbestek dit gedaan wordt is aan de coöperatie. Het kan wenselijk zijn om dit jaarlijks te doen. Verder is de uitkering aan de participanten onderdeel van deze fase. Open en transparante communicatie en administratie zijn wenselijk voor een coöperatief project.

Aanvullende informatie SDE-projecten

Hier Opgewekt heeft veel informatie over coöperatieve energieprojecten. Op deze pagina vind je alle kennisdossiers op een rij: <https://www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers>. Hier vind je ook heel veel verschillende artikelen en documenten over coöperatieve warmteprojecten. Omdat warmteprojecten vele verschillende vormen kennen, zijn er meerdere dossiers. Ook via Energie Samen kun je veel vinden over warmte: <https://buurtwarmte.energiesamen.nu>.

Voor zon en wind zijn de kennisdossiers te vinden via onderstaande links.

<https://www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/zon>
<https://www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/wind>

Voor meer informatie over coöperatieve windparken, is het ook interessant om deze webinar met lessen hierover te bekijken: <https://burgersgevenenergie.nl/vlogs/webinar-lessen-in-cooperatieve-wind>. Windpark Nijmegen-Betuwe en Windpark Koningspleij in Arnhem delen hierin hun lessen.

Voorbeeld projectplanning

In hoofdstuk 10 van de bijlage is een indicatieve **projectplanning** te vinden

4.2 Schematisch overzicht van de activiteiten per fase (SDE-project)

Proces	Fase 1 Haalbaarheid	Fase 2 Ruimtelijke procedures	Fase 3 Financiering	Fase 4 Bouw	Fase 5 Monitoring en beheer
Regiegroep of werkgroep	Uitgegaan wordt van een startende groep die de processen voorbereid.	De groep blijft de processen aanjagen en volgen.	De groep blijft de processen aanjagen en volgen.	Bouw volgen, kijkmomenten organiseren, feest bij oplevering.	Bepalen rol regiegroep /werkgroep.
Grond/locatie	Onderzoek strijdigheid andere functies. In gesprek met grond-/locatie-eigenaar. Optieovereenkomst grond-/gebruik-/koopcontract.	Definitief grond-/gebruik-/koopcontract. Milieu-effectrapportage of ruimtelijke onderbouwing.	Informereren en afstemmen met eigenaar.	Informereren en afstemmen met eigenaar.	Informereren en afstemmen met eigenaar.

Proces	Fase 1 Haalbaarheid	Fase 2 Ruimtelijke procedures	Fase 3 Financiering	Fase 4 Bouw	Fase 5 Monitoring en beheer
		Aanpassing bestemmingsplan en omgevingsvergunning aanvragen.			
Oprichting en opbouw coöperatie	Indien er nog geen coöperatie is, oprichting voorbereiden: statuten opstellen en voorleggen aan leden. Oprichting coöperatie en installatie bestuur – regiegroep wordt bestuur (is nu officiële beslisser).				
(Toekomstige) leden en werving	Burgers in de regio informeren, enthousiasmeren en via de coöperatie betrekken bij het proces. Uitwerken campagne.	Burgers in de regio informeren, enthousiasmeren en via de coöperatie betrekken bij het proces. Start campagne.	Proces tot bouwen en investeringsbesluit voorbereiden, blijven informeren en betrekken.	Bouw volgen. Feestje vieren bij oplevering!	Regelmatische updates, informatie voortgang en opbrengsten (rendementen).
Leden van de coöperatie - besluitvorming & communicatie	Bekendheid genereren voor project. Informeren over projectaanpak (SDE, proces, plan van aanpak). Besluiten coöperatie en project.	Informeren over voortgang, betrekken bij inrichting/keuzes. Voorbereiden propositie voor participatie (participatieplan en participatiereglement).	Participatieplan goedkeuren op ALV. O.b.v. participatieplan Informatiedocument en melding AFM. Definitieve informatiebrochure maken. Leden moeten beslissen of het project doorgaat en of zij investeren (ALV besluit). Inschrijving en inleg participaties (eigen vermogen).	Betrekken bij realisatie. Zorgen dat administratie goed geregeld is. Blijvend informeren.	Rendement uitkering. Blijvend informeren.
Administratie coöperatie	Administratie kan nog in Excel en mail.	CRM-systeem ¹ kiezen en data/ inschrijfproces voorbereiden. Econobis is coöperatief ontwikkeld.	CRM-systeem in gebruik.	CRM-systeem in gebruik en beheren.	
Omgeving	Informeren over project, verkennen standpunten en belangen.	Informeren over project, ophalen input, verkennen samenwerking en wensen.	Informeren over voortgang, samenwerking inrichten indien mogelijk, in gesprek blijven.	Informeren over en betrekken bij bouw en oplevering.	Blijvend informeren over voortgang/ bijzonderheden.

¹ Een CRM-systeem staat voor Customer Relationship Management Systeem en helpt je bij het beheren van de gegevens en contactmomenten van je relaties (leden en andere stakeholders).

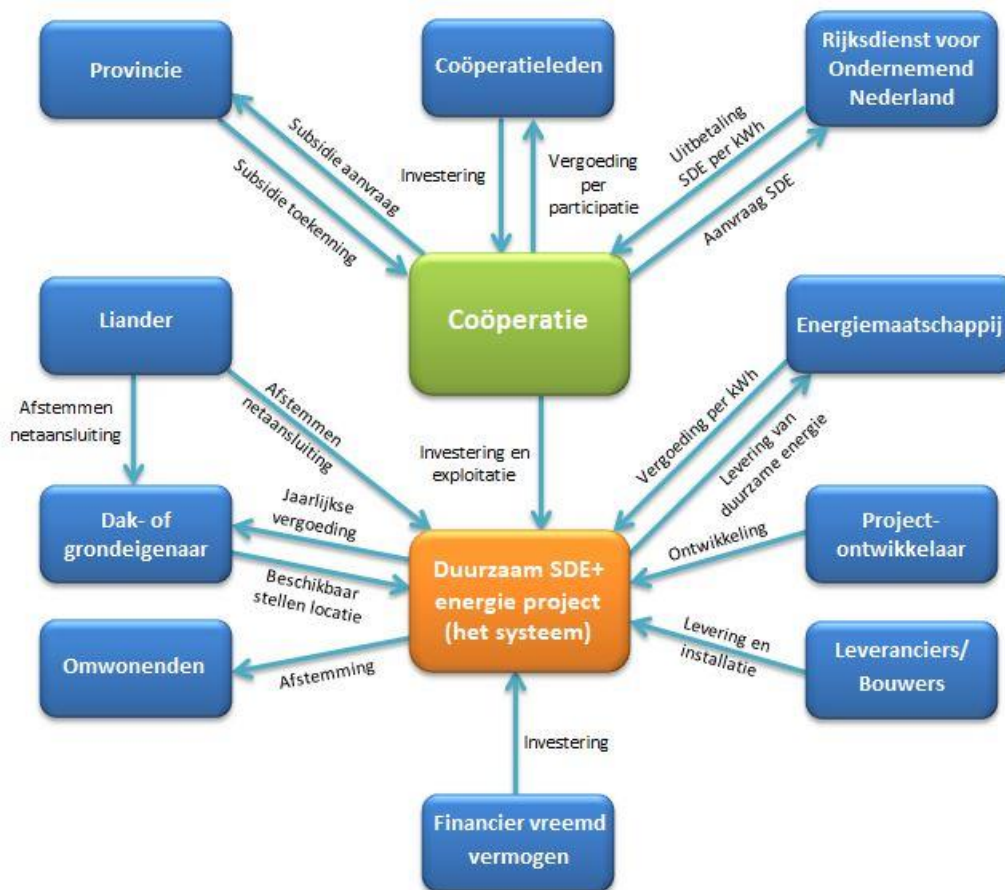
Proces	Fase 1 Haalbaarheid	Fase 2 Ruimtelijke procedures	Fase 3 Financiering	Fase 4 Bouw	Fase 5 Monitoring en beheer
Politiek en belanghebbenden	Informereren over project, verkennen standpunten en belangen.	Informereren over project, ophalen input, verkennen samenwerking en wensen.	Informereren over voortgang.	Informereren over en betrekken bij bouw en oplevering.	Blijvend informeren over voortgang/ bijzonderheden.
Project-inrichting	Nadenken over mogelijke organisatiestructuur.	Concept organisatiestructuur (coöperatie met BV of andere variant?).	Organisatiestructuur vastgelegd.	Verantwoording tijdens bouw (bv. ieder kwartaal).	Jaarlijkse verantwoording.
RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland)	Verwerken informatie over beschikbare SDE in eerste business case.	Aanvraag SDE voorbereiden.	Wanneer vergunning definitief is: aanvraag SDE. Na toekenning SDE: werken naar financial close.	Melden start project.	Jaarlijkse berekening SDE uitkering door RVO o.b.v. productie.
Financieel	Een eerste business case/ financieel model maken op basis van de verwachte opbrengst (MWh/verkoop) en gemiddelde bekende kosten.	Business case verder concretiseren. Verkennde gesprekken met financiers vreemd vermogen (bank, investeringsmaatschappij etc.). Vorbereiding SDE aanvraag.	Definitieve business case laten opstellen door een professional. Afspraken financiers vreemd vermogen. <u>Financial close (na SDE toekenning):</u> Eigen vermogen: Leden nemen besluit o.b.v. de definitieve business case. Vreemd vermogen: definitieve afspraken vastleggen.	Bouwfase betekent betalingen naar installateurs en Liander.	Jaarlijkse inkomsten uit stroomverkoop – begrotingen/ rapportages naar leden.
Offertetraject leveranciers/ bouwers en bouw		Vorbereiden offerte-uitvragen: - levering opwekinstallatie - netinpassing - aannemer Balance of Plant - bouw - operationele/beheerfase	Leveranciers uitnodigen voor offerte, als basis van project staat. Breed uitnodigen met eerste vragen. Ca. 3 partijen uitgebreid offerte. Kies offertes die voor het project het beste zijn (financiële en andere, bv. maatschappelijke criteria).	Nadere afspraken maken met de installateur over de installatie en planning. Monitoring tijdens de bouw.	Contact tijdens beheer en onderhoud.
Participatie subsidie provincie	Vorbereiden subsidieaanvraag Provincie Gelderland (als deze er is).	Aanvragen subsidie (max. 13 weken).		Rapporteren.	
Aansluitingen (Liander in Gelderland)	Vorbereiden aansluiting/ plannen.	Vorbereiden aansluiting/ plannen.	Vorbereiden aansluiting – contact Liander – inplannen.	Aansluiten door Liander.	

Proces	Fase 1 Haalbaarheid	Fase 2 Ruimtelijke procedures	Fase 3 Financiering	Fase 4 Bouw	Fase 5 Monitoring en beheer
Energie-maatschappij	Vorbereiden welke maatschappij bij de coöperatie past – lokaal & duurzaam als het kan .	Partijen vergelijken – voorkeur maatschappij bepalen.	Contract maatschappij voorbereiden (Power Purchasing Agreement).	Contract opstellen met maatschappij – inkomsten uit energie voor coöperatie of project BV.	Indien nodig regelmatige verlenging/ heroverweging contract.

4.3 Stroomschema SDE project

In figuur 2 hieronder staat het stroomschema weergegeven voor grootschalige energie opwekprojecten, oftewel SDE projecten. De onderlinge relaties tussen de betrokken partijen worden hierin schematisch weergegeven.

Figuur 2. Een overzicht van alle betrokken partijen en hun onderlinge relaties bij een SDE project.

4.4 Voorbeeld casus SDE Wind

Windpark Nijmegen-Betuwe - energiecoöperatie WPN

Energiecoöperatie WPN is eigenaar van Windpark Nijmegen-Betuwe. Dit windproject is gerealiseerd samen met Stichting Wiek-II.

Het is de initiatiefnemers gelukt om het park volledig lokaal te ontwikkelen, te bouwen en te exploiteren. De vier windmolens van Windpark Nijmegen-Betuwe draaien sinds eind 2016.

De 1.013 leden van de coöperatie hebben samen geïnvesteerd in het windpark door windaandelen te kopen en zijn daarmee eigenaar van de windmolens. In de voorbereidende fase zijn de leden betrokken geweest bij alle belangrijke besluiten: van de keuze voor de windturbines tot het financieel model en de werving van leden.

Energiecoöperatie WPN heeft de ambitie om in de toekomst meer duurzame energieprojecten op te zetten, om de lokale energietransitie een stap verder te brengen. Les voor de coöperatie hierbij was dat zij zich bij oprichting helemaal gericht hebben op hun eerste project Windpark Nijmegen-Betuwe. Daardoor hebben zij een lange fase van verandering naar een brede coöperatie moeten doormaken, om nieuwe projecten met nieuwe leden en participanten te kunnen starten.

De elektriciteit die het windpark omzet is grotendeels bestemd voor de zestien gemeenten in de regio Arnhem–Nijmegen, die samen duurzame energie inkopen. De rest wordt via Greenchoice (voorheen Huismerk Energie) geleverd aan particulieren in de regio. Op deze manier blijft alle elektriciteit in de regio.

Een deel van de opbrengst uit Windpark Nijmegen-Betuwe gaat naar projecten in de directe omgeving van het windpark. Speciaal hiervoor is een Omgevingsfonds ingericht. Lees hier meer:

www.energieparticipatie.nl/community/praktijkverhalen/hoe-de-buren-van-windpark-nijmegen-betuwe-vrienden-werden

Coöperatie	Energiecoöperatie WPN (u.a.)
Aantal participerende leden	1013
Locatie	Gemeente Nijmegen
Project	Windpark Nijmegen-Betuwe
Soort opwek	4 windmolens
Type	Lagerwey L100 2.5 MW
Totale vermogen	10 MW
Verwachte productie	22,4 GWh per jaar/22.400 GVO
Energie voor	7100 huishoudens
Totale investering	€ 15,1 miljoen
Eigen vermogen	€ 2 miljoen opgebracht door leden van Energiecoöperatie WPN
Energieleverancier	Greenchoice (voorheen Huiskamer Energie)

Globale traject

2013	2014	2015	2016	2017 en later
Windmeting	Bestemmingsplan	Turbinekeuze	Bouw	Productie
Oprichting coöperatie	Milieu Effect Rapportage	Omgevingsvergunning	Start productie	Monitor en beheer
		Participatieplan		
		Uitgifte windaandelen		
		Omgevingsfonds		
		Financiering en contracten		

5. Stappenplan kleinschalige energie opwek

LEESWIJZER

In dit hoofdstuk worden de processtappen van projecten via de Subsidierегeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) uitgelegd. Deze regeling gaat in per 1 april 2021 en is de opvolger van de postcoderoos (PCR)/Regeling Verlaagd Tarief (RVT). Dit hoofdstuk legt eerst de verschillen uit tussen de oude en nieuwe regeling. Vervolgens beschrijft het de 4 fasen van SCE-projecten: 3 fasen projectvoorbereiding en een 4^e fase van monitoring en beheer. Deze informatie is aangevuld met een stroomschema en planning voor het uitvoeren van het project (in de bijlagen). Ook is een casus bijgevoegd.

INLEIDING

Een SCE-project en voorheen PCR/RVT-project is voor kleinere en startende coöperaties vaak het eerste soort project dat wordt opgepakt. Het gaat om kleinere projecten, dichtbij de participanten in de buurt. De regelingen zijn ook zo bedoeld en de nieuwe SCE-regeling kent een maximum aan het aantal opgewekte kWh. Bij het opzetten van een SCE-project is vaak prettig als iemand betrokken is die eerder actief in een soortgelijk project heeft meegewerkt. Op die manier kun je sneller stappen zetten en is de kans op succes groter.

Voor een SCE-project zijn ten minste een dak- of grondeigenaar en een coöperatie of Vereniging van Eigenaren (VvE) nodig. Vaak begint het proces met een van beide. Soms wordt het proces door een gemeente gestimuleerd. Die brengt deze partijen dan bijeen. In dit handboek wordt gefocust op een coöperatie/VvE omdat uitgegaan wordt van coöperatieve projecten die voor iedereen toegankelijk zijn.

De organisatie **HIER Opgewekt** is landelijk het Kennisplatform voor lokale duurzame energie-initiatieven. Zij hebben veel praktische informatie voor lokale coöperaties en projecten. Naast deze organisatie zijn er uiteraard ook vele professionals en organisaties, teveel om op te noemen, die op deelgebieden kunnen ondersteunen voor technisch, financieel of juridisch advies. Via Energie SamenGelderland kun je lokale experts in Gelderland vinden (<https://energiesamengelderland.nl>).

5.1 De subsidieregelingen

De 'oude' PCR/RVT regeling is zo opgebouwd dat de leden van de coöperatie de opbrengsten van hun project uitgekeerd krijgen via hun energierekening en energieleverancier. Het is een regeling die via in mindering gebrachte energiebelasting wordt voldaan. Alle projecten die starten voor 1 april 2021 vallen onder deze regeling en voorwaarden. Voor de op 31 maart 2021 bestaande leden van deze postcoderooscoöperaties zal het verlaagde energiebelastingtarief van toepassing blijven gedurende 15 jaar na de datum waarop de regeling aan de energiecoöperatie/VvE is aangewezen. Lees hier meer over de regeling: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/subsidieregeling-cooperatieve-energieopwekking-regeling-in-het-kort

De nieuwe SCE is een versimpelde subsidieregeling, waarbij alle opbrengsten via de coöperatie worden uitgekeerd en verdeeld onder de leden, vergelijkbaar met de SDE-regeling.

Voorwaarden projecten:

- Alleen voor energiecoöperaties en VvE's.
 - Zonne-energieprojecten tussen 15 en 500 kWp (15-100 bij kvb / 15-500 bij gvb)
 - Windenergieprojecten op land tussen 15 en 1000 kW (15-100 kvb / 15-1000 gvb)
 - Waterkrachtprojecten tussen 15 en 150 kW (15-100 bij kvb / 15-150 bij gvb)
- (kvb = kleinverbruikersaansluiting en gvb = grootverbruikersaansluiting)

Leden en participatie:

- Leden van de energiecoöperatie of VvE zijn particulieren of ondernemingen met een kleinverbruikersaansluiting, wonen bij de start van het project in het postcoderoos-gebied van productie en hebben een overeenkomst als lid met de coöperatie / VvE.
- Bij verhuizing tijdens de looptijd van de subsidie verandert niets voor leden van de energiecoöperaties (dit is een versoepeling ten opzichte van de PCR/RVT).
- Minimaal aantal deelnemende leden:
 - Zon: 1 lid per 5 kWp
 - Wind: 1 lid per 2 kW
 - Water: 1 lid per 1 kW
- Er is geen maximum aantal kWp/kW per lid. Anders dan in de oude PCR, is de nieuwe SCE regeling niet gekoppeld aan het energieverbruik. Zo kunnen veel meer mensen meedoen, bijvoorbeeld ook mensen die zelf al zonnepanelen op hun dak hebben.
- Per adres is maximaal één deelnemend lid toegestaan.
- Uit de statuten moet blijken dat alle leden een gelijke stem hebben.

Financieel:

- De subsidie wordt uitbetaald aan de energiecoöperatie/VvE. Deze verdeelt de opbrengsten onder de leden.
- De subsidie is per geproduceerde kWh en afhankelijk van de elektriciteitsprijs.
- De energiecoöperaties ontvangen gedurende 15 jaar subsidie per geproduceerde kWh, waarbij het uitbetaalde subsidiebedrag meebeweegt met de marktwaarde van de geproduceerde energie in dat jaar (vergelijkbaar met de SDE-systematiek).
- Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) adviseert jaarlijks over de hoogte van het tarief, na consultatie van de sector.
- Budget: €100 miljoen voor 2021. In de daaropvolgende jaren kan een vergelijkbaar budget worden opengesteld als een volgend kabinet daartoe besluit.

Uitvoering: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) – via RVO-loket

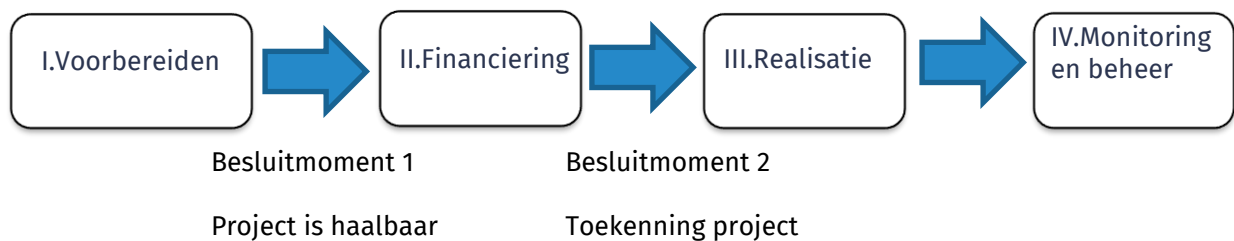
5.2 Projectvoorbereiding SCE-project

De projectvoorbereiding van een postcoderoosproject kent met name een grote tijdsinvestering om partijen bijeen te krijgen en de juiste expertise aan boord te krijgen. Er zijn verschillende manieren om dat aan te pakken. Door het betrekken van professionals of experts op het gebied van dit soort projecten, is de kans van slagen groter en het helpt de voortgang te versnellen. Professionele ondersteuning kan via Energie Samen landelijk (www.energiesamen.nu) en EnergieSamen Gelderland/regionaal projectbureau (https://energiesamengelderland.nl/?page_id=379) bij het proces geboden worden.

Projectvoorbereiding van een SCE-project verloopt in vier fasen. In fase 1 bereid je alles goed voor. Dit is ook de grootste fase. Het einde van elke fase omvat een besluitmoment om door te gaan naar de volgende fase op basis van een behaald resultaat. Deze beschrijving heeft als doel je een idee te geven van de verschillende aandachtspunten per fase van je duurzaam energie-initiatief. Per fase is beschreven hoe je mensen bij je coöperatie/duurzaam energie-initiatief kunt betrekken. De verschillende fasen en besluitmomenten zijn weergegeven in figuur 3.

De optimale doorlooptijd van het gehele proces is rond een jaar. Echter kan dit oplopen tot 2 jaar, als je meer tijd nodig hebt om alle partijen bijeen te krijgen in fase 1 of als je een bestemmingsplan moet wijzigen/vergunningen aanvragen bij zon op land. Als het langer duurt, hoeft dit geen andere invloed te hebben op het project en je hoeft je geen zorgen te maken als het 2 jaar of langer duurt tot de realisatie. Hieronder een figuur met de schematische fasering.

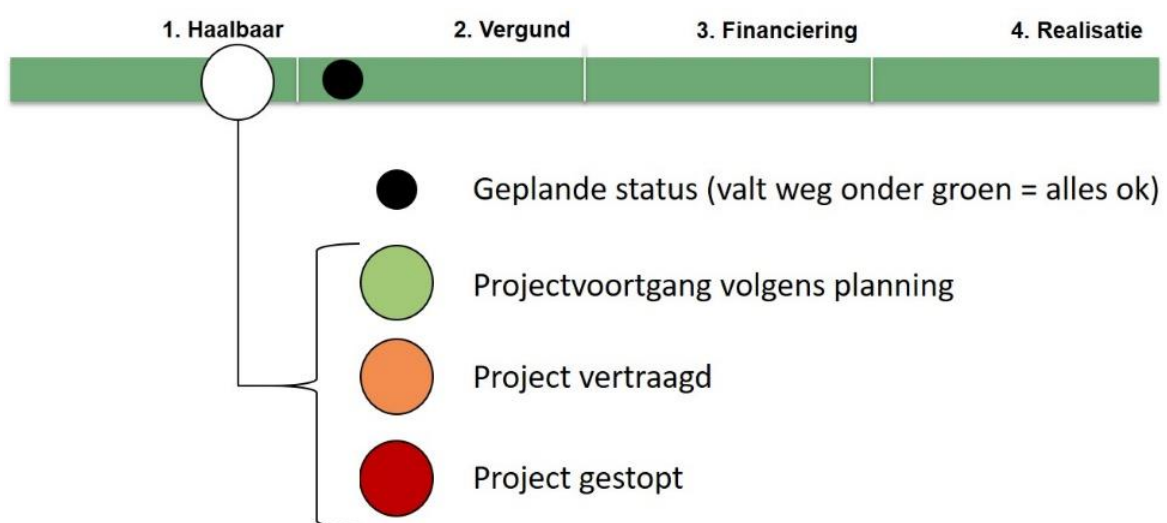

Figuur 3. Projectontwikkeling in fasen en besluitmomenten.

Stoplichtdashboard

Per fase kun je de status van die fase aangeven d.m.v. een stoplichtkleur. Deze kleur is een indicatie van de voortgang van deze fase. Als je de fases gepland hebt, kun je ook aangeven wat de huidige voortgang/status is ten opzichte van de oorspronkelijke planning.

In het volgende overzicht lees je per fase in welke situaties 'het licht' op groen, oranje of rood staat.

5.1.1 Fase I: Voorbereiden/partijen bijeen –besluitmoment I (haalbaar)

Het voorbereidende proces is het meest omvangrijk. Het betekent verschillende processen in gang zetten en de voortgang waarborgen.

Fase-onderdelen:

- Projectinitiatie en toetsing haalbaarheid – zijn alle (onderstaande) facetten aanwezig?
- Regiegroep vormen, die later indien nodig het bestuur van de coöperatie kan vormen
- Dak- of grondeigenaar die zijn dak/grond ter beschikking stelt
- Oprichting coöperatie (als deze er nog niet is)
- Technisch onderzoek indien sprake van een dak – is het geschikt voor zonnepanelen?
- Overeenkomst dak- of grondeigenaar
- Offertetraject Installateurs
- Concept Business case berekenen
- Besluitmoment I: voldoende mensen die met deze business case mee willen doen

Deze eerste fase start met projectinitiatie: er is een **idee**, er zijn kansen om een project te ontwikkelen. Het idee kan komen van bewoners, een dak- of grondeigenaar of de gemeente. Belangrijk is om voldoende mensen bijeen te krijgen en te komen tot een realistische business case.

In deze fase breng je de **partijen bij elkaar en bekijk je zo de haalbaarheid**:

- Is er een goede afspraak te maken met een **dak- of grondeigenaar**?
- Geeft **technisch onderzoek** aan dat het **dak** geschikt is?
- Is er een **bestemmingswijziging/vergunning** nodig voor de **grond**? Indien hiervan sprake is, doorloop dan paragraaf 4.1.2. (ruimtelijke procedures bij SDE).
- Is er een potentieel haalbare **business case**?
- Je voert **verkennend overleg met de belangrijkste stakeholders**, zoals dak- of grondeigenaren, gemeente, instellingen, woningcorporaties, de omgeving (voor draagvlak en potentiële participanten, de netbeheerder, de provincie, eventueel RVO en de beoogd eigenaar van het project (potentiële leden/coöperatie).
- Je stelt een **planning** op hoofdlijnen op.
- Je gaat in gesprek met **dak- of grondeigenaren** om te kijken of je kunt komen tot een goede overeenkomst. Vaak zijn gemeente en instellingen wel bereid om hun dak **om niet** te laten gebruiken, zeker als ze zelf een deel van de panelen afnemen. Dit mag maximaal 20% zijn. Particulieren en bedrijven met grote daken of grond krijgen steeds vaker vragen van commerciële investeerders, die een huurprijs per paneel of vierkante meter bieden. Het kan dus zijn dat de dak- of grondeigenaar een vergoeding vraagt.
- Je laat **onderzoek** uitvoeren of de daken en dakconstructies geschikt zijn voor zonnepanelen. En in het geval van grond kijk je hoe je het past in de omgeving.
- Je stelt een grofmazig **financieel model** op. Je schat in of je een **voorfinanciering** nodig hebt en hoe je die eventueel verkrijgt. Vaak heeft een gemeente hier regelingen voor, soms de provincie of regionale financieringsmaatschappij zoals Oost NL. Je kunt ook je leden of de dak- of grondeigenaren vragen of ze willen voorfinancieren.

- Je schat in of je **coöperatie**/duurzaam energie-initiatief/VvE voldoende eigen vermogen bij elkaar kan krijgen (kan ophalen bij participanten). Als dat niet het geval is, zoek je naar alternatieven, co-financiers of maak je een plan om extra leden/participanten te werven.
- Je stelt kwantitatieve en kwalitatieve criteria op voor het traject voor de installatie van de panelen. Je nodigt **installateurs** uit om een offerte uit te brengen. Idealiter meerdere, zodat een keuze gemaakt kan worden. ESG heeft goede voorbeelden. Let ook op of extra aanpassingen aan een dak nodig zijn.
- Je gaat in gesprek met Liander (Gelderland) voor de **netaansluiting**. Het is mogelijk dat extra aansluitingen of infrastructuur nodig is voor je project.

Je stelt een **definitieve** business case op, op basis van de data van de installateurs en laat deze doorrekenen door een professional. Je kunt deze vinden via ESG.

Status fase	Situatie
	<ul style="list-style-type: none">• Dak- of grondeigenaar kan niet gevonden worden.• Negatieve besluiten over eventueel bestemmingsplan/vergunningen.
	<ul style="list-style-type: none">• Dak- of grondeigenaar is moeilijk bereid tot overeenstemming te komen.• Dak blijkt niet (volledig) geschikt (constructie of ligging).• Bestemmingsplan/vergunningen zijn nog niet rond.• Regiegroep krijgt het niet voor elkaar.• Te weinig potentiële participanten.
	<ul style="list-style-type: none">• Dak, constructie en ligging zijn geschikt.• Met dak- of grondeigenaar worden goede afspraken gemaakt.• Stakeholders zijn overwegend positief.• Business case lijkt financieel haalbaar.
Deliverables	<ul style="list-style-type: none">• Overeenkomst dak- of grondeigenaar.• Indien nodig bestemmingsplan/vergunningen.• Haalbare Business case

Communicatie met leden / betrokkenen

In deze fase is het belangrijk je (potentiële) leden te informeren over de projectkans die er is, bijvoorbeeld via sociale media, lokale media, nieuwsbrief en op bijeenkomsten/ALV's. Ook wanneer het project nog niet concreet of definitief haalbaar is, is het goed leden/belangstellenden op de hoogte te houden.

5.1.2 Fase II: Financiering – besluitmoment II (akkoord leden)

Deze fase vergt niet veel inspanning, maar neemt wel tijd, omdat het wachten is op toekenning van de SCE-subsidie via RVO en van een eventuele subsidie van de provincie.

Fase-onderdelen:

- Voldoende definitieve participanten
- Indien aanwezig aanvraag extra subsidie – check het subsidieportaal van de provincie²
- Aanvraag SCE-subsidie via E-loket RVO

² <https://subsidies.gelderland.nl/Subsidieportaal/subsidies>

Aanvragen SCE-subsidie via RVO

De aanvraag van de SCE gaat via het E-loket van RVO, net als de SDE subsidie. Er zijn geen vaste data van indienen. De subsidie kan worden aangevraagd tot het plafond van dat jaar is bereikt. De aanvraag moet compleet zijn, anders wordt deze niet in behandeling genomen. Behandeling gaat op volgorde van binnenkomst. Bij overtekening op dezelfde dag volgt loting. De behandelingstermijn is 13 weken (dit kan eenmaal worden verlengd).

De aanvraag moet in ieder geval de volgende gegevens bevatten:

1. Naam, adres, de vestigingsplaats en het rekeningnummer van de subsidieontvanger;
2. Categorie productie-installaties waarvoor subsidie wordt aangevraagd;
3. Locatie waarop de productie-installatie wordt aangebracht;
4. De gewenste postcoderoos;
5. Hoeveelheid op te wekken en in te voeden kWh per kalenderjaar van de productie-installatie gedurende de periode waarover subsidie wordt aangevraagd; en
6. Tijdschema van de ingebruikname van de productie-installatie.

Afhankelijk van het project dient aanvullend de volgende informatie meegestuurd te worden: |p| Verklaring van de netbeheerder over de beschikbaarheid van transportcapaciteit, Recht van Opstal, Huur- of gebruikersovereenkomst, Statuten Coöperatie, Vergunningen, Haalbaarheidsstudie.

Onderbouwing intenties tot financiering

Voorafgaand aan deze fase heb je al regelmatig overleg gevoerd met de betrokken partijen in het project. Lopende de aanvraag bij RVO en eventuele andere subsidies kun je vast zaken organiseren voor potentiële participanten. Echter, de aanvraag kan ook worden afgewezen wanneer de aanvraag niet compleet blijkt te zijn of wanneer het jaarlijkse subsidie-plafond bereikt is. Wanneer de toekenningen ontvangen zijn, formaliseer je de intenties tot inbrengen van vermogen. Je bereidt voor hoeveel de potentiële participanten aan geld gaan inleggen/aandelen ze gaan afnemen en sluit een overeenkomst met elke participant.

Participatieadministratie voorbereiden

In deze fase bereid je ook de project- en participatieadministratie voor, zodat inschrijving, toekenning en facturatie van participaties kan worden gefaciliteerd en vastgelegd. Econobis (<https://econobis.energiesamen.nu>) en Voorstroom (<https://voorstroom.nl>) zijn mogelijke systemen.

Moment van inleg door participanten

Als je voorfinanciering voor het project hebt, kun je de participanten laten betalen na de toekenning. Gemeenten of provincie bieden soms mogelijkheden voor het afsluiten van een korte lening voor deze fase. Eventueel kun je de leden vragen mee te helpen met de voorfinanciering. Ook kun je afspraken maken met de leverancier van de panelen/installateur over moment van betaling, bijvoorbeeld een deel voor de start en een deel na afronding.

Power Purchasing Agreement (PPA)

In deze fase sluit je ook een (intentie-)overeenkomst met een energieleverancier voor de afname van de geproduceerde elektriciteit. Deze PPA heb je ook nodig om de opbrengsten uit stroomverkoop in het financiële model op te voeren. Het kan interessant en leuk zijn om tegelijk afspraken te maken over een goed aanbod van deze energieleverancier aan je leden/participanten voor stroomafname. Bij de keuze voor de leverancier kun je de leden ook betrekken. Criteria kunnen naast de opbrengst ook te maken hebben met lokale aanwezigheid, kleinschaligheid, duurzaamheid en coöperatief.

Communicatie met leden / betrokkenen

In deze fase sluit je overeenkomsten met leden/betrokkenen over het bedrag dat zij inleggen/aandelen die ze nemen. Afhankelijk van het definitieve proces van de regeling, moet dit voor indiening bij RVO of na indiening bij RVO. Ook neem je als het zover is, gezamenlijk een definitief besluit om het verzamelde eigen vermogen uit te geven aan de installatie/realisatie van het project. Dit is ook een mooi moment om te vieren met de leden.

Toelichting dashboard fase 2 – financiering

Status fase	Situatie
	<ul style="list-style-type: none">Subsidie niet toegekend – <i>Als de 'subsidiepot' leeg is, moet gewacht worden tot 1 januari van het volgend jaar. Was de aanvraag niet compleet, dan kun je hem nogmaals indienen.</i>
	<ul style="list-style-type: none">Onvoldoende inschrijvingen van participanten – <i>Meer participanten werven of meer panelen aan huidige participanten verkopen</i>
	<ul style="list-style-type: none">Er zijn voldoende participanten.Subsidie wordt toegekend
Deliverables	<ul style="list-style-type: none">Subsidie toekenningOvereenkomsten met participanten.Opdracht tot installatie/realisatie.

5.1.3 Fase III: Bouw

Fase-onderdelen:

- Installatie
- Netinpassing
- Oplevering en start productie

We zijn aangekomen bij de **uitvoerende fase**. In deze fase contracteer je leveranciers/installateurs en geeft opdracht tot installatie/realisatie. Het verdient aanbeveling om te werken met lokale leveranciers, omdat je op die manier lokale werkgelegenheid en de lokale economie steunt. Lokaal is niet altijd een doorslaggevend criterium, maar kan wel een van de criteria (en een meerwaarde) zijn.

Het **installeren** van de opwekinstallatie kan doorgaans in een paar dagen tot een paar weken gerealiseerd zijn, afhankelijk van de omvang van het project en de beschikbaarheid en planning van de installateur.

Direct wordt contact gezocht met de netbeheerder (Liander in Gelderland) voor het inplannen van de aansluiting op het net, nadat eventuele extra kabels/aansluitingen zijn aangelegd. Indien aanpassingen nodig zijn, kan het lang duren voor de afspraak wordt ingepland. Doe dit dus direct.

Communicatie met leden/betrokkenen

Gedurende de bouw zorg je ervoor dat alle stakeholders regelmatig worden geïnformeerd (bijv. via je nieuwsbrief en sociale media) en kun je bijvoorbeeld kijkdagen op locatie organiseren.

Toelichting dashboard fase 3 – bouw

Status fase	Situatie
	<ul style="list-style-type: none">In deze fase is de kans zeer gering dat het project niet slaagt.
	<ul style="list-style-type: none">Faillissement installateur.Een fout in de begroting.Bouwrisko.Vertraging door externe factoren (weer, beschikbaarheid materialen).
	<ul style="list-style-type: none">De bouw verloopt voorspoedig
Deliverables	<ul style="list-style-type: none">De opwekinstallatie wordt opgeleverd.We vieren een openingsfeest met alle betrokkenen.

Projectoplevering: feest!

Het is ontzettend leuk om met leden, participanten en samenwerkingspartners de oplevering van het project te vieren, met een kijkmoment, openingsceremonie, borrel of iets dergelijks.

5.1.4 Fase IV: Monitoring en beheer

Voor onderhoud en beheer na oplevering van de opwekinstallatie (productiefase) maak je beheer- en rapportageafspraken met een partij die het beheer en onderhoud uitvoert. Idealiter de installateur. Tijdens de productiefase is er minder werk te verzetten en is het vooral belangrijk de installatie en organisatie goed te (laten) beheren.

Communicatie met leden / betrokkenen

Ook in deze fase zorg je voor regelmatige terugkoppeling aan leden/participanten en partners (nieuwsbrief, ALV, kijkmomenten, rapportage). In welk tijdsbestek dit gedaan wordt is aan de coöperatie. Het kan wenselijk zijn om dit jaarlijks te doen. Verder is de uitkering aan de participanten onderdeel van deze fase. Belangrijk is om transparant en open te communiceren naar de leden. Als sprake is van verschillende projecten of daken/grond binnen een coöperatie, dan kun je er ook voor kiezen om bij locatie of project specifieke informatie alleen de betreffende leden extra te informeren.

Monitoring en beheer

Bij kleinschalige projecten is het bestuur van de coöperatie vaak zelf verantwoordelijk voor de monitoring van de installatie. Je kunt ook een lid of meerdere leden aanstellen voor de monitoring. Let vooral in het eerste jaar heel goed op of alles goed loopt. Een storing is mogelijk of iemand

schakelt per ongeluk de levering op het net uit. Ook in de rest van de periode is het belangrijk dat bijna dagelijks wordt bijgehouden of er geen storingen zijn.

Aanvullende informatie: Hier Opgewekt Kennisdossiers

<https://www.hieropgewekt.nl/voorbeelddocumenten-en-beslisboom-zon>. Hier vind je ook uitgebreide handboeken van concrete projecten die reeds gerealiseerd zijn.

Voorbeeld projectplanning

In hoofdstuk **10** van de bijlage is een voorbeeld van een **projectplanning** te vinden.

Postcodekaart

Op www.postcodeafstanden.nl/postcodekaart-nederland.htm zijn alle 4-cijferige postcodes weergegeven van Nederland. Deze tool kan je gebruiken om erachter te komen welke gebieden mee kunnen doen met jouw project binnen de postcoderoos van je SCE-project.

5.2 Schematisch overzicht van de activiteiten per fase (SCE)

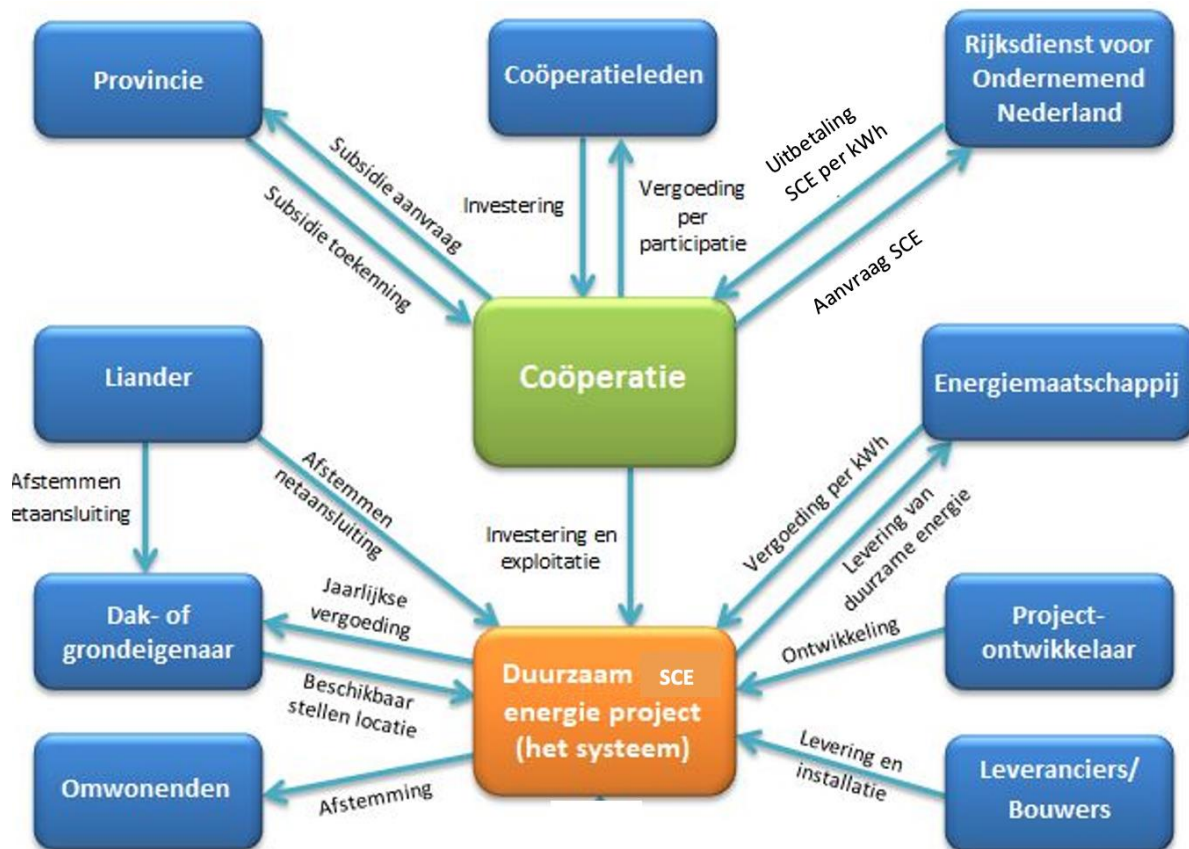
Proces	Fase 1: Voorbereiden	Fase 2: Financiering	Fase 3: Bouw & 4: Beheer
Regiegroep	Uitgegaan wordt van een startende groep die de processen voorbereid.	De groep blijft de processen aanjagen.	Aanjagen, monitoren, feest organiseren.
Daken	Een dakeigenaar moet bereid zijn het dak ter beschikking te stellen. Afspraken maken over gebruik en eventuele huur van het dak – overeenkomst sluiten. Daken onafhankelijk laten inspecteren op geschiktheid voor zonnepanelen.	Informeren dakeigenaren over proces en afspraken maken over installatie en aanwezigheid.	Monitoren tijdens bouw Tijdens beheerfase contact houden met dakeigenaren en plannen onderhoud.
Grond	Onderzoek strijdigheid met andere functies. In gesprek met grondeigenaar. Optieovereenkomst grond-/gebruik-/koopcontract. Ruimtelijke onderbouwing. Aanpassing bestemmingsplan en omgevingsvergunning indien nodig.	Definitief grond-/gebruik-/koopcontract voor financiering.	Informeren en afstemmen met eigenaar.
(Toekomstige) leden en werving	Burgers in het postcodegebied enthousiasmeren.	Proces tot installatiebesluit voorbereiden, blijven informeren en betrekken.	Feestje vieren.
Oprichting coöperatie	Indien er nog geen coöperatie is, oprichting voorbereiden: statuten opstellen en voorleggen aan leden. Leden moeten beslissen of het project doorgaat en of zij willen investeren.	Oprichting coöperatie en installatie bestuur – regiegroep wordt bestuur (is nu officiële beslisser).	Aanjagen, monitoren, informeren, feest organiseren.

Proces	Fase 1: Voorbereiden	Fase 2: Financiering	Fase 3: Bouw & 4: Beheer
Financieel	Een voorbeeld business casus maken op basis van de verwachte opwek en gemiddelde bekende kosten (zowel voor de realisatie van het project als de jaarlijkse kosten).	Definitieve business case door professional op laten stellen, o.b.v. offerte installateur. Leden nemen besluit o.b.v. definitieve business case.	Bouwfase betekent betalingen naar installateurs en Liander. Daarna jaarlijkse inkomsten uit stroom – begrotingen/ rapportages naar leden.
Offertetraject installateurs	Installateurs uitnodigen voor offerte, als basis van project staat. Breed uitnodigen met eerste vragen. Ca. 3 partijen met uitgebreide offerte laten komen. Beste offerte voor coöperatie kiezen.	Nadere afspraken maken met de installateur over de installatie en planning.	Monitoring tijdens de bouw. Contact tijdens beheer en onderhoud.
RVO (Rijksdienst voor Ondernemend Nederland)	Verwerken informatie over SCE in eerste business case. Aanvraag SCE en benodigde documenten voorbereiden.	Wanneer documenten rond zijn: aanvraag SCE (max 13 weken, kan met 13 weken verlengd worden). Na toekenning SCE: werken naar financial close.	Melden start project. Jaarlijkse berekening SCE uitkering door RVO o.b.v. productie.
Installatie	Zie offertetraject installateurs.	Voorbereiden installatie.	Uitvoering installatie.
Aansluitingen (Liander)		Voorbereiden aansluiting – contact Liander inplannen.	Aansluiten door Liander.
Energie-maatschappij	Voorbereiden welke maatschappij bij de coöperatie past – lokaal & duurzaam als het kan.	Partijen vergelijken – kiezen maatschappij.	Contract maatschappij – inkomsten uit energie voor coöperatie .
Administratie van de coöperatie	Administratie kan in Excel en mail.	Systeem kiezen en data voorbereiden. Econobis is coöperatief ontwikkeld. Voorstroom is ook een optie.	Systeem vullen en koppeling met Belastingdienst regelen.
Leden besluitvorming & communicatie	Bekendheid genereren voor project. Informereren over Postcoderoos. Besluiten over coöperatie en project.	Informereren over voortgang.	Betrekken bij realisatie. Zorgen dat administratie goed geregeld is. Blijvend informeren.

5.3 Stroomschema SCE project

Figuur 4. Een overzicht van alle betrokken partijen en hun onderlinge relaties bij een SCE project.

5.4 Voorbeeld casus PCR / RVT

Casus Energiecoöperatie Leur

De Energiecoöperatie Leur e.o. heeft inmiddels al voor vijf succesvolle postcoderoos en SDE-projecten gezorgd.

- Zonneakker De Hagert
(200 zonnepanelen, 50.000 kWh per jaar)
- Zonnedak 't Mozaïek
(364 zonnepanelen, 95.000 kWh per jaar)
- Zonnedak Arcus
(1.076 zonnepanelen, 290.000 kWh per jaar)
- Zonnedak 't Achterom
(396 zonnepanelen, 115.000kWh per jaar)

- Zonedak De Suikerberg
(596 zonnepanelen, 175.000 kWh per jaar)

Energiecoöperatie Leur heeft als doel de transitie naar duurzame energie te stimuleren en draagt daar onder andere aan bij door informatie en kennis te delen. Zie hiervoor de site: www.energiecooperatieleur.nl.

Lid worden van de coöperatie vereist een bijdrage van €22,50 per jaar. Daarmee krijg je zeggenschap over de activiteiten van de coöperatie. Als lid kun je deelnemen aan de projecten die de Energiecoöperatie Leur e.o. ontwikkelt.

De energiecoöperatie is zeker nog niet klaar met het ontwikkelen van nog meer duurzame projecten. Aanmelden bij de coöperatie kan dus nog steeds.

Coöperatie	Energiecoöperatie Leur e.o.
Aantal participerende leden	>130
Locatie	Gemeente Wijchen
Project, omvang	Zonneakker De Hagert: 200 panelen Zonedak 't Mozaïek: 364 panelen Zonedak Arcus: 1.076 panelen Zonedak 't Achterom: 396 panelen Zonedak De Suikerberg: 596 panelen Totaal aantal zonnepanelen: 1.632
Totale vermogen	830 kWp
Verwachte productie	Zonneakker De Hagert (50.000 kWh per jaar) Zonedak 't Mozaïek (95.000 kWh per jaar) Zonedak Arcus (290.000 kWh per jaar) Zonedak 't Achterom (115.000 kWh per jaar) Zonedak De Suikerberg (175.000 kWh per jaar) Totaal: 725.000 kWh per jaar
Energie voor	111 huishoudens
Totale investering	€490.000
Eigen vermogen	€490.000 Eigen vermogen bijeengebracht door leden van Energiecoöperatie Leur Operationeel sinds 02-04-2016, 21-06-2016,

Bron: website www.energiecooperatieleur.nl

6. Wie is wie, de betrokken partijen

LEESWIJZER

In dit hoofdstuk wordt de rolverdeling tussen de verschillende stakeholders uiteengezet. De tabel wordt in het volgende hoofdstuk verder toegelicht, te beginnen met de burgers en de deelnemende coöperatie(leden). Ook de energieleverancier, netbeheerder, projectontwikkelaar en andere partijen komen aan bod. De relatie tussen de betrokken partijen voor SDE en SCE staan weergegeven in stroomschema's in de figuren 2 en 5 in de hoofdstukken 4.3 en 5.3.

6.1 Overzicht stakeholders

In tabel 1 wordt het overzicht van stakeholders weergegeven met daarbij hun belangen en rolverdeling binnen duurzame energieprojecten.

Tabel 1. Overzicht van stakeholders en hun belangen en rolverdeling in duurzame energie opwekprojecten.

Stakeholder	Belang	Rol
Burgers	Coöperatief, financieel, duurzamere leefomgeving	Participatie in het project, toetreden tot de coöperatie
Omwonenden	Inspraak over de eventuele veranderingen/gebeurtenissen in de regio	Indien nodig goedkeuring geven voor het uitvoeren van het project
Coöperatie of VVE	Coöperatief, duurzamere leefomgeving	Exploitatie van het project en communicatie naar de leden.
Deelnemers/ coöperatieleden	Coöperatief, financieel, duurzamere leefomgeving	Financiering en zeggenschap in de coöperatie.
Energiemaatschappij	Groene stroom	De groene stroom kopen van het energiesysteem van de coöperatie.
Dak- en grond-/locatie eigenaar	Financieel, participatie, duurzaamheid	Beschikbaar stellen van het dak of de grond.
Projectontwikkelaar	Financieel, duurzaamheid, werkgelegenheid	Helpen opzetten/ontwikkelen van het project.
Installateurs/ leveranciers/ bouwers	Financieel, werkgelegenheid	Installatie plaatsen
Netbeheerder (Liander)	Verbetering van het energienetwerk. Faciliteren van een stabiel energienetwerk	Afstemmen van de aansluitingen Faciliteren van de netinpassing
Provincie en gemeenten	Duurzamere leefomgeving, energie- en klimaatdoelen	Verschaffen van subsidies en financieringen

6.2 De betrokken partijen

6.2.1 Burgers

De groep burgers bestaat uit geïnteresseerde of niet-geïnteresseerde burgers. Beide groepen hebben invloed op het verloop van het project. Participerende burgers vallen onder de groep die geïnteresseerd zijn in het project van duurzame energie opwek en zullen toetreden tot de coöperatie. Zij hebben belangen bij een duurzamere leefomgeving, inspraak bij het project en een financieel voordeel in de vorm van korting op de energierekening, een geldbedrag of belastingteruggave. Ook niet-geïnteresseerde burgers zijn een belangrijke stakeholderpartij, zeker wanneer ze tegen het project zijn.

6.2.2 Omwonenden

Omwonende niet-participerende burgers spelen ook een rol in de projectontwikkeling. Ook met hen moet rekening worden gehouden bij de ontwikkeling van een project, bij veel tegenstand zal een project namelijk niet door kunnen gaan. Het is dus belangrijk om tijdens en voorafgaand aan het project goed te communiceren met alle betrokkenen en ook in gesprek te blijven. In de voorbereiding van een project is het belangrijk om de belangen te verkennen en ook in gesprek te gaan over wat het project voor omwonenden te bieden kan hebben. Zeker bij windmolens en grotere zonneprojecten. Omwonenden kun je het best al benaderen bij aanvang van de planvorming.

6.2.3 Coöperatie of Vereniging van Eigenaren (VvE)

Bij een coöperatief project is de coöperatie eigenaar van het project. Zo beslist het voor de aanschaf van de gewenste duurzame energiesystemen en gaat het overeenkomsten aan met de omwonenden, dak- of grondeigenaren, leden, energieleveranciers, projectontwikkelaars, installateurs en netbeheerders. Deze werkzaamheden kunnen ook door de coöperatie worden uitbesteed aan partners binnen het project. De coöperatie exploiteert als eigenaar de gewenste installatie en verzorgt de productie van het project, de verdeling van de productie of het rendement over de deelnemende coöperatielieden en de administratie. De coöperatie kan ervoor kiezen om een Besloten Vennootschap (BV) op te richten die zorgt voor het beheer van het project. De aandelen binnen de BV zijn dan geheel of voor een groot deel in bezit van de coöperatie. De opgewekte elektriciteit wordt door de coöperatie of BV verkocht aan een energieleverancier.

Naast een coöperatie kan een Vereniging van Eigenaren (VvE) ook een project starten. In dit handboek wordt hier niet verder op ingegaan, voor meer informatie kun je terecht op de site van HIER opgewekt:

www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/wat-kun-je-doen-met-een-vve.

6.2.4 Deelnemers/coöperatielieden

Een deelnemer of participant is een huishouden, bedrijf of organisatie met een belang in het energiesysteem. Dit kan een financieel belang zijn, maar ook ruimtelijk, sociaaleconomisch, of zeggenschap over eigen energievoorziening en eigen omgeving. Iedere participerende burger of deelnemer van het duurzame energie opwekproject moet lid worden van de coöperatie. Andersom hoeft een lid van de coöperatie niet per definitie deelnemer te zijn van het opwekproject, deze

leden hebben dan geen recht op vergoeding van het rendement. De coöperatieleden zorgen ervoor dat de investering bij elkaar gebracht wordt, al dan niet in combinatie met externe financiering van ofwel de provincie/gemeente, banken, ontwikkelaars of sponsors. Een coöperatie kan haar coöperatieleden volledig ontzorgen, de deelnemers hoeven dan alleen het aantal panelen of aandelen te kiezen op basis van het eigen stroomverbruik/de gewenste investering. De rest regelt de coöperatie.

6.2.5 Energiemaatschappij/-leverancier

De geproduceerde duurzame energie wordt door de coöperatie verkocht aan een energiemaatschappij naar keuze. In 2021 zijn de bekendste coöperatief ingestelde energieleveranciers OM l Energie (www.samenom.nl), Energie van Ons (<https://energie.vanons.org>) en Greenchoice (www.greenchoice.nl). Ook zijn er partijen in de regio Arnhem Nijmegen, die een eigen lokaal energiebedrijf willen bouwen; [een 'nieuwe nuts', zoals Wiek II](#).

Deze energiemaatschappij hoeft niet dezelfde te zijn als de energieleverancier(s) waarvan de deelnemers en leden van de coöperatie klant zijn. De deelnemers van de coöperatie zijn vrij in het kiezen van hun eigen energieleverancier. Het kan voorkomen dat een project gekoppeld is aan een energiemaatschappij, hierbij gelden andere voorwaarden. Niet iedere maatschappij faciliteert de verrekening van de energiebelasting van de oude Postcoderoosregeling. Op www.hieropgewekt.nl kun je uitzoeken of jouw energieleverancier de verrekening toepast. Daarnaast kun je het altijd navragen bij de energiemaatschappij.

Bij een SDE en SCE project wordt de opbrengst van de verkoop door de coöperatie verdeeld over de aandelen/inleg van de deelnemers van het project en eventueel ook deels ingezet om nieuwe projecten mogelijk te maken.

6.2.6 Dak- en grondeigenaar

Voor een project gericht op duurzame energie opwek is ruimte nodig. Deze kan beschikbaar worden gesteld door een dak- of grondeigenaar. Het gebied kan eigendom zijn van deelnemers of van derden, bijvoorbeeld grond of daken van bedrijven, maatschappelijke instellingen, woningcorporaties, gemeenten of agrariërs. Het is afhankelijk van de wensen van de dak- of grondeigenaar en de business case of de coöperatie een vergoeding betaalt voor het gebruik van het gebied. Deze vergoeding is vrij uiteenlopend, veelal beperkt bij SCE en hoger bij SDE (vanwege omvang). Vaak wordt ook een recht van opstal op het systeem gevestigd door de coöperatie. Hiermee wordt het eigendom van het systeem veiliggesteld, ook bij faillissement van de dak- of grondeigenaar en bij verkoop.

6.2.7 Projectontwikkelaar

Kleinschalige projecten kunnen vaak door de coöperatie zelf geregeld worden, eventueel met professionele ondersteuning. Voor grootschalige projecten kan het verstandig en wenselijk zijn om vanuit de coöperatie een projectontwikkelaar of projectvoorbereider in te huren voor een sneller, makkelijker en zo goed mogelijk verloop van de ontwikkeling van het project. Deze projectontwikkelaar werkt dan in opdracht van de coöperatie. Een projectontwikkelaar kan helpen bij het maken van het technisch ontwerp van het systeem en het opstellen van de business case voor de coöperatie en haar deelnemende leden. Verder organiseert de projectontwikkelaar het inkooptraject en begeleidt het project van de bouwfase tot en met de eindoplevering van het systeem.

6.2.8 Leveranciers en bouw

De onderdelen van het systeem worden door de coöperatie ingekocht bij een leverancier. Bij kleinschaliger zonneprojecten plaatst de leverancier/installateur het systeem en maak je afspraken over onderhoud en nazorg wanneer dit gewenst is. Dit kan ook gedaan worden door de coöperatie of BV, maar beheer en onderhoud zijn het best af bij een expert. De keuze van een installateur kan afhangen van zowel prijs als kwaliteit, maar ook van garantie en onderhoud. Verder zou een coöperatie kunnen kijken naar lokale ondernemers om de regionale werkgelegenheid te stimuleren.

Bij wind-, water- en grotere warmteprojecten is een team aan leveranciers, aannemers en technisch experts betrokken. Bij grootschalige zonneprojecten zijn ook vaak meerdere partijen betrokken. De projectontwikkelaar zorgt voor de realisatie van het volledige project en het koppelen van alle partijen.

ESG (zie 6.3.1) kan je ook verder helpen met de keuze van een installateur. De installatie of bouwfase is erg verschillend bij zonneprojecten, windprojecten en warmteprojecten. Dit is in de hoofdstukken 3, 4 en 5 verder uitgelegd.

6.2.9 Netbeheerder (Liander)

Voor de provincie Gelderland is Liander de netbeheerder van elektriciteit. Liander is daarmee verantwoordelijk voor de aanleg, het onderhoud en het beheer van het elektrische energienetwerk. Daarnaast zorgt de netbeheerder voor het transport van elektriciteit naar de woningen. Het is niet mogelijk om van netbeheerder te veranderen, enkel kan het voorkomen dat je verhuist naar het netwerkgebied van een andere netbeheerder. Wel is het mogelijk om van energiemaatschappij te veranderen. Bij het opzetten van een duurzaam energie opweksysteem moet ook rekening worden gehouden met het net waarop dit systeem wordt aangesloten. In Gelderland is dit volledig in handen van Liander en hierdoor kunnen de grootte, kosten en locatie van het geplande systeem worden beïnvloed. Het is dus van belang om tijdig te communiceren met Liander over de aansluiting of netinpassing van het project en hoe deze geregeld of aangepast kan worden. Ook voor grote projecten is het belangrijk vroegtijdig te communiceren over de hoeveelheid stroom die op het net erbij zal komen door het project. De ervaring leert dat dit proces vrij lang kan duren, met name bij grotere projecten.

6.2.10 Provincie, regio's en gemeenten

Voor de provincie Gelderland zijn bepaalde richtlijnen vastgesteld voor duurzame energie opwek projecten. Zo is een Gelders Energieakkoord (GEA) opgesteld en een Gelders Klimaatplan. De provincie wil samen met inwoners, lokale energiecoöperaties, bedrijven en gemeenten werken aan schonere energiebronnen. Daarom wordt rekening gehouden met projecten voor lokale energieopwekking. Bij de provincie kunnen subsidies worden aangevraagd, vaak ook voor de ontwikkeling van projecten voor duurzame energieopwekking. Kijk voor een overzicht op: www.energiesubsidiewijzer.nl. Lees hier meer over het akkoord en netwerk: www.geldersenergieakkoord.nl. Lees hier meer over het Gelders Klimaatbeleid: www.gelderland.nl/Gelderland-klimaatneutraal. Daarnaast vind je hier rechtstreeks subsidies voor lokale hernieuwbare energieprojecten in Gelderland www.gelderland.nl/Lokale-hernieuwbare-energieprojecten.

Één van de afspraken uit het Nederlands Klimaatakkoord van 2019 is dat 30 energieregio's in Nederland onderzoeken waar en hoe de energietransitie het best vorm kan krijgen in hun omgeving; de Regionale Energiestrategie (RES). Wil je weten wat in jouw regio wordt besproken en afgesproken, kijk dan op: www.regionale-energiestrategie.nl en dan bij Regio's voor jouw RES. Hier ga je rechtstreeks naar de RES van de regio Arnhem-Nijmegen: www.regioan.nl/res-regionale-energiestrategie.

De meeste gemeenten hebben eigen richtlijnen wat betreft projecten voor duurzame energieopwekking. Veel gemeentes stimuleren de burgers voor het opzetten van dergelijke projecten. Routekaarten per gemeente zijn online te vinden, of bezoek een energieloket in de buurt.

6.2.11 Belastingdienst - voor oude postcoderoosprojecten en participanten in het algemeen

De Belastingdienst geeft de beschikking voor de Regeling Verlaagd Tarief af, op basis van een ingediende aanvraag door de coöperatie. Voor postcoderoosprojecten kan bij de Belastingdienst een aanwijzing worden aangevraagd voor de vrijstelling van energiebelasting nadat het project ontwikkeld is. De coöperatie moet dan een formulier invullen en opsturen, te vinden op de website van de Belastingdienst³. De Belastingdienst is geen directe stakeholder meer in de nieuwe postcoderoosregeling of Subsidie Coöperatieve Energieopwekking (SCE).

Uiteraard geldt voor participanten van veel coöperatieve energieprojecten dat zij bij hun eigen belastingaangifte deze participatie en uitkeringen moeten aangeven. Lees hierover meer in een artikel op de site van Hier Opgewekt: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/belastingaangifte-en-je-zonnepanelen.

6.3 Regionale en landelijke platformen en belangenorganisaties

6.3.1 EnergieSamen Gelderland (ESG)

EnergieSamen Gelderland (ESG) bundelt de kracht van lokale Gelderse energiecoöperaties tot één platform. Tot 2019 was de naam Vereniging van Energiecoöperaties Gelderland (VECG). Deze kom je online nog geregeld tegen. ESG wil met het platform zorgen voor een snelle energietransitie in Gelderland. Dat doet ze door kennisdeling mogelijk te maken en nieuwe business modellen te ontwikkelen. Ze behartigt de belangen van de leden, werkt aan professionalisering en vergroot de onderlinge samenwerking en kennisdeling. Door aan te sluiten bij de ESG kunnen vertegenwoordigers van coöperaties nog beter gebruik maken van de expertise en praktijkkennis die elders in de provincie wordt opgedaan, om een nieuw project zo goed mogelijk te laten verlopen.

ESG organiseert masterclasses en werkplaatsen op diverse thema's. In deze werkplaatsen wordt kennis uitgewisseld over bepaalde thema's zoals Zon, Wind, Mobiliteit, Energiebesparing en

3

www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/themaoverstijgend/programmas_en_for_mulieren/aanvraag_aanwijzing_voor_het_verlaagde_tarief_energiebelasting_voor_lokaal_duurzaam_opgewekte_elektriciteit

Ondersteunende diensten. In deze werkplaatsen worden ervaringen, business cases en best practices gedeeld en besproken.

ESG heeft een expertpool, deze pool is via een webportaal beschikbaar voor energievooperaties. Leden kunnen inloggen op het webportaal. Kijk voor meer informatie op de website van ESG: <https://energiesamengelderland.nl>.

6.3.2 Oost NL

Oost NL is de ontwikkelingsmaatschappij van Oost-Nederland. Zij versterken de regionale economie binnen Gelderland en Overijssel in opdracht van het ministerie van Economische Zaken en Klimaat. Oost NL laat ondernemers sneller innoveren, investeren en internationaliseren. Dit doen ze door met publiek geld te investeren in Oost-Nederlandse ondernemers.

Naast deze financiële middelen stelt Oost NL ook haar kennis, kunde en netwerk beschikbaar. Ze zijn actief in de topsectoren Agro-Food, Cleantech & Energy, Life Sciences & Health en High Tech. Ze bieden ondernemers geld en resources voor het creëren van maatschappelijk rendement. Met focus op duurzaamheid, smart industry en concepten voor een gezond leven. Ook heeft Oost NL Groeiversnellers: een voucher met een bedrag tot €10.000 voor het versterken van de business case voor een energieproject. Kijk voor meer informatie op de website van Oost NL: www.oostnl.nl.

6.3.3 Natuur en Milieu Gelderland (NMG)

Natuur en Milieu Gelderland is als onafhankelijke vereniging de stem van leefmilieu, duurzaamheid, natuur en landschap in Gelderland. NMG beschermt de Gelderse natuur, helpt nieuwe natuur te realiseren en de leefomgeving gezond en duurzaam te maken. Het vervult een provinciale koepelfunctie voor vrijwilligers die actief zijn in vele aangesloten lokale en regionale natuur- en milieuorganisaties.

NMG speelt een belangrijke rol bij de uitrol van lokale duurzame energie in de provincie. De vereniging ondersteunt lokale energiegroepen met het bijbrengen van kennis, organiseren van uitwisselingsmomenten en andere hulp. Ze brengt lokale initiatiefnemers, overheden, netbeheerders, bedrijven en woningcorporaties met elkaar in contact en ontwikkelt samen activiteiten om zo de energietransitie te versnellen. NMG is dan ook betrokken bij vele energieprojecten in Gelderland. Kijk voor meer informatie op de website: www.natuurenmilieugelderland.nl.

6.3.4 Energieloket

Een energieloket is een servicepunt dat burgers en bedrijven verder helpt met allerlei vraagstukken omtrent de energietransitie. Energieloketten zijn in veel gemeenten opgezet om mensen te informeren en te inspireren over energiemaatregelen in de regio. Ook in Gelderland bevinden zich een aantal energieloketten en servicepunten. Voorbeelden zijn Loket Duurzaam Wonen Plus in de regio Nijmegen (www.duurzaamwonenplus.nl), Energieloket Midden Gelderland (www.elmg.nl) en AGEM voor de Achterhoek (www.agem.nl). Zij kunnen je verder helpen, informeren, verbinden en inspireren rondom energievraagstukken en –maatregelen met hun kennis en expertise.

6.3.5 Burgers Geven Energie

BurgersGevenEnergie.nl is een platform waar je kennis en informatie vindt en deelt over duurzame energie in de regio Arnhem–Nijmegen. Het is een online en offline community om burgers te betrekken en bij elkaar te brengen rondom de energietransitie in deze regio.

Online delen we kennis, ervaringen, projecten en inspiratie. Offline gaan we met een reizend energietheater door de regio en organiseren we kennisbijeenkomsten, borrels, en excursies. Het energietheater of energiecircus is een fysieke ontmoetingsplek voor iedereen die aan de slag wil met de lokale energietransitie. Burgers Geven Energie is een open platform: iedereen kan meedoen en bijdragen. Lokale energie-initiatieven en coöperaties zijn nauw betrokken. Zo leren we van en met elkaar.

Om de overstap naar duurzame energie te laten slagen is betrokkenheid van burgers essentieel. De energietransitie heeft grote impact op onze leefomgeving. Daarom is zeggenschap van burgers belangrijk, van lokale duurzaamheidsinitiatieven en ook 'niet-georganiseerde inwoners' in onze regio. Burgers kunnen de vruchten plukken van de energietransitie. Als we samen de krachten bundelen kunnen we zorgen dat stappen in de energietransitie gezet worden en dat we eigen baas worden over onze lokale energie.

In verschillende regiogemeentes zijn al energiecoöperaties/-initiatieven die burgers verenigen. Burgers Geven Energie wil deze initiatieven bij elkaar brengen, een platform bieden en versterken. Ook kunnen vanuit Burgers Geven Energie nieuwe initiatieven worden gestart en ondersteund. Kijk op de website om een indruk te krijgen: www.burgersgevenenergie.nl.

Burgers Geven Energie brengt mensen samen, die zeggenschap willen over de energievoorziening in hun eigen omgeving. Het platform helpt lokale energie-initiatieven en -coöperaties vooruit door kennis en informatie te delen. Via Burgers Geven Energie kom je in contact met anderen. Mensen die de energietransitie een boost willen geven, door samen duurzame energieprojecten te realiseren. Goed voor het milieu én de lokale economie.

Burgers Geven Energie is een initiatief van de ontwikkelstichting Wiek-II. Wiek-II wil samen met bestaande en nieuwe energiecoöperaties en niet-georganiseerde burgers het platform verder uitwerken. Burgers Geven Energie is een regionaal platform, in aanvulling op bestaande Gelderse initiatieven, zoals Energie Samen Gelderland.

6.3.6 Energie Samen

Energie Samen is de landelijke koepel en belangenvereniging voor duurzame energie-collectieven, georganiseerd als coöperatie en een netwerkorganisatie voor leden en door leden. Leden helpen elkaar met het realiseren van duurzame energieprojecten door kennisdeling, professionalisering en projectondersteuning. Het Bedrijfsbureau van Energie Samen beïnvloedt beleid om de positie van energie-communities in de energietransitie te versterken. Dit gebeurt voornamelijk landelijk en waar nodig op provinciaal en lokaal niveau. Ook in Europa wordt gewerkt aan kennisuitwisseling en belangenbehartiging.

Energiecoöperaties (leden) kunnen gebruik maken van diensten op maat (tegen een vergoeding), zoals: ondersteuning bij projectontwikkeling;

- de ICT-producten van Econobis;

- de Zon-op-Nederland-formule (voor ondersteuning bij kleinschalige zonneprojecten);
- een collectieve bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering.

Advies aan lokale energiecoöperaties: word lid van Energie Samen en EnergieSamen Gelderland/VECG.

6.3.7 Gelders Energieakkoord (GEA)

Het Gelders Energieakkoord is een initiatief van Alliander, Natuur en Milieu Gelderland en Klimaatverbond Nederland. Het GEA richt zich op een economisch en sociaal veerkrachtige en weerbare samenleving waarin werkgelegenheid, sociale cohesie en technische, sociale én economische innovatie samengaan. Dat doet ze door het stimuleren van gezamenlijke investeringen in duurzame dorpen en steden, de verduurzaming van het bedrijfsleven, het versterken van burgerorganisaties die samen met overheden en bedrijfsleven vormgeven aan energieopwekking en energiebesparing. Ook stimuleert het GEA innovaties die bijdragen aan de genoemde doelstellingen.

Dat leidt tot een aanpak waarin rendementen van bijvoorbeeld windmolens of zonneparken geherinvesteerd worden de in lokale en regionale economie via programma's gericht op energiebesparing en bewustwording. De energietransitie gaat namelijk over samenhangende projecten en programma's die bijdragen aan het verduurzamen van de Gelderse samenleving. Economische, sociale én ecologische aspecten van de energietransitie worden verbonden.

6.3.8 Regionale Energiestrategie

Een van de afspraken uit het Nederlands Klimaatakkoord van 2019 is dat 30 energieregio's in Nederland onderzoeken waar en hoe het best duurzame elektriciteit op land (wind en zon) kan worden opgewekt. Maar ook welke warmtebronnen te gebruiken zijn zodat wijken en gebouwen van het aardgas af kunnen. Waar is ruimte en hoeveel? Zijn de plekken maatschappelijk gezien acceptabel en financieel haalbaar? In een Regionale Energiestrategie (RES) beschrijft elke energieregio zijn eigen keuzes. Gelderland is ingedeeld in 6 regio's. Bekijk hier de regio's en de achterliggende websites met informatie over de keuzes in jouw regio: <https://www.regionale-energiestrategie.nl/kaart+doorklik>.

6.3.9 Ondersteuning voor duurzame projecten

Hier Opgewekt is het landelijke platform voor iedereen die bezig is met lokale duurzame energie, en iedereen die daar interesse in heeft. Voor initiatiefnemers en klanten/leden van energiecoöperaties, maar ook voor samenwerkingspartners zoals gemeenten, provincies, corporaties, verenigingen van eigenaren en serviceverleners. Ook als je nog geen project gestart bent maar wel de intentie hebt een initiatief op te starten, dan vind je op deze site inspiratie, informatie, kennis en sparringpartners. De landelijke kennisorganisatie Hier Opgewekt heeft kennisdossiers op allerlei thema's.

Hier vind je voorbeeld documenten: <https://www.hieropgewekt.nl/voorbeelddocumenten-en-beslisboom-zon>.

Voor SDE-projecten in de regio Arnhem–Nijmegen biedt **Wiek-II** mogelijkheden tot ondersteuning. Wiek-II werkt aan de professionele ontwikkeling van duurzame energieprojecten voor en door burgers in de regio Arnhem–Nijmegen. Deze lokaal gewortelde stichting heeft expertise in huis op

het gebied van projectvoorbereiding (zon, wind, warmte), coöperatieontwikkeling en communicatie. Wiek-II is ook oprichter van het platform Burgers Geven Energie.

Voor SCE-projecten in de regio Arnhem–Nijmegen vind je via **Burgers Geven Energie** of een **Energieloket** in de buurt mogelijkheden tot ondersteuning. In deze netwerken zit voldoende kennis om kleinschalige projecten volgens plan te laten verlopen. Burgers Geven Energie is een platform waar veel lokale informatie te vinden is en waar je contacten kunt leggen met andere energie-initiatieven. Energieloketten kunnen je ook verder helpen met andere duurzaamheidsvraagstukken. Hun doel is om de provincie duurzamer te maken en burgers verder te helpen wanneer zij hier aan mee willen werken.

Naast deze organisaties zijn er uiteraard ook vele organisaties, teveel om op te noemen, die op deelgebieden kunnen ondersteunen voor technisch, financieel, juridisch advies.

7. Klimaatbeleid/Visie

LEESWIJZER

In dit hoofdstuk worden de routekaarten en visies belicht vanuit meerdere perspectieven in het energiebeleid, beginnend bij de wereld met het Klimaatakkoord van Parijs, dan verder toegespitst naar de klimaatakkoorden in Nederland en Gelderland. Dit hoofdstuk verbindt wereldwijde, nationale en regionale energie- en klimaatdoelen. Dit geeft antwoord op de vraag waarom we bezig zijn met het energievraagstuk en welke maatregelen we daarbij willen treffen.

INLEIDING

De energietransitie staat voor de overgang van energie uit fossiele brandstoffen zoals olie en gas naar volledig groene en duurzame energie. Het doel van het Nederlandse klimaatakkoord is in 2050 een geheel duurzame energievoorziening in heel Nederland hebben. Dat we onszelf in Gelderland bezighouden met het klimaat en de energietransitie moge duidelijk zijn, maar hoe is deze visie tot stand gekomen en wat is het huidige energiebeleid voor zowel de hele wereld als voor Nederland, de provincie Gelderland en haar gemeenten? Dat wordt duidelijk in dit hoofdstuk over routekaarten en visies.

7.1 Wereld

Bij het VN-Klimaatakkoord in Parijs (2015) is wereldwijd (195 landen) afgesproken om samen te werken aan het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen om zo de opwarming van de aarde en andere negatieve effecten tegen te gaan. Volgens dit akkoord moet in 2050, of kort daarna, de CO₂-uitstoot compleet afgebouwd zijn om de opwarming van de aarde te beperken. Om dit te bereiken moet naast energiebesparing ook meer energie duurzaam opgewekt worden.

Het klimaatverdrag vraagt van ieder land om nationale maatregelen op te stellen, zogenaamde nationaal vastgestelde bijdragen. Nederland werkt hier ook aan mee, meer hierover in sectie 7.2. Vanaf 2023 zal er om de 5 jaar een wereldwijde evaluatie plaatsvinden. Het Klimaatakkoord is weliswaar bindend, maar sancties kunnen niet opgelegd worden wanneer afspraken niet nagekomen worden.

7.2 Nederland en EU

Nederland pleit sinds het VN-Klimaatakkoord van 2015 voor een ambitieus nationaal klimaatbeleid. Op 28 juni 2019 heeft de Nederlandse regering, na vele stakeholder gesprekken, het Nederlandse Klimaatakkoord gepresenteerd en is begonnen met de uitvoering. In het akkoord staan meer dan 600 maatregelen en afspraken tussen bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden om de uitstoot van broeikasgassen tegen te gaan. Lees hier meer over het akkoord: www.klimaatakkoord.nl. De Europese Unie heeft in december 2020 haar eerdere klimaatdoelstellingen aangescherpt. In 2030 moet de unie niet de eerder overeengekomen 40, maar 55 procent minder CO₂ uitstoten dan in 1990.

Om iedereen mee te laten doen met de klimaatakkoorden en de klimaattransitie, is een campagne gestart gericht op burgers, onder de naam Iedereen doet wat. Lees daarover meer op de website: www.iedereendoetwat.nl.

7.3 Landelijke organisaties

Verschillende landelijke organisaties houden zich bezig met de uitvoering van de (coöperatieve) energietransitie in Nederland. Een voorbeeld hiervan is **HIER Opgewekt** (www.hieropgewekt.nl), een kennisplatform voor lokale duurzame energie-initiatieven. Er wordt samen met coöperaties en experts kennis ontwikkeld en gedeeld, energie-initiatieven worden zichtbaar gemaakt en de juiste partijen worden met elkaar verbonden. Hier Opgewekt brengt jaarlijks de Lokale Energie Monitor uit, een rapportage en analyse van de ontwikkeling in de energiesector. Zo weten initiatiefnemers, beleidsmakers en bestuurders waar de lokale energiebeweging staat én waar het gebeurt.

Energie Samen (<https://energiesamen.nu>) is de landelijke koepel en belangenvereniging van energiecoöperaties en -verenigingen en andere energie-communities van burgers, boeren en/of lokale bedrijven. Het Bedrijfsbureau van Energie Samen behartigt de belangen van haar leden. Ze beïnvloedt beleid om de positie van energie-communities in de energietransitie te versterken. Dit gebeurt voornamelijk landelijk en waar nodig op provinciaal en lokaal niveau. Ook in Europa wordt gewerkt aan kennisuitwisseling en belangenbehartiging.

Energiecoöperaties (leden van Energie Samen) kunnen gebruik maken van diensten op maat (tegen een vergoeding), zoals:

- ondersteuning bij projectontwikkeling;
- de ICT-producten van Econobis;
- de Zon-op-Nederland-formule (voor ondersteuning bij kleinschalige zonneprojecten);
- een collectieve bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering.

7.4 Gelderland

De provincie Gelderland heeft een duidelijk doel wat betreft de energietransitie: een energieneutraal Gelderland in 2050. Vanuit dit oogpunt is gewerkt aan een Gelders Energie Akkoord (**GEA**) (www.geldersenergieakkoord.nl) dat moet zorgen voor een schoon en gezond Gelderland. De kernpunten zijn het energiezuinig maken van huizen en bedrijven en daarnaast overschakelen van fossiele naar duurzame bronnen van energie. In het beste scenario gebeurt dit laatste waar mogelijk lokaal, dit levert lokaal werkgelegenheid en innovaties op en biedt zodoende kansen voor Gelderse bedrijven en inwoners.

De provincie biedt financiële ruimte (fondsen, subsidieregelingen, procesmiddelen), fysieke ruimte (omgevingsvisie) en een duidelijke wetgeving. Gelderland heeft de afgelopen 10 jaar intensief ingezet op het verduurzamen van de energievoorziening, met de focus op het aanpassen aan en tegengaan van klimaatverandering (2008-2011) en hierna op de energietransitie vanuit een meer economisch oogpunt. Een professionele energiecoöperatie in elke gemeente zal zorgen voor meer draagvlak en versnelling is de verwachting.

In 2020 heeft de provincie Gelderland haar eigen Gelders Klimaatplan gepubliceerd. Dit is een uitwerking van het nationale Klimaatakkoord, dat is opgesteld samen met bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties, op dezelfde domeinen: industrie & bedrijven, gebouwde omgeving, landbouw & landgebruik, mobiliteit en elektriciteit. De doelstelling is om in 2030 in Gelderland 55% minder CO₂ uit te stoten dan in 1990. Lees hier meer over het Gelders Klimaatbeleid: www.gelderland.nl/Gelderland-klimaatneutraal.

7.5 Gemeente en regio –Regionale Energie Strategie (RES)

Regio's en gemeenten hebben eigen ambities en visies opgesteld op energiegebied. De provincie ondersteunt de regio's en gemeenten in de vertaling van die ambities tot concrete maatregelen. Het energieneutraal maken van Gelderland wordt dan ook vooral lokaal gerealiseerd. Gelderse energiecoöperaties spelen hierin een belangrijke rol. Er worden veel lokale projecten gerealiseerd en de coöperatieve aanpak zorgt ervoor dat de financiële opbrengst van de gerealiseerde hernieuwbare energieprojecten weer lokaal terugvloeien.

De Gelderse energiecoöperaties hebben zich verenigd in EnergieSamen Gelderland. Zij streeft naar een dekkend Gelders netwerk en helpt nieuwe Gelderse energiecoöperaties opstarten om zo binnen alle Gelderse gemeenten minstens één energiecoöperatie actief te hebben.

De ambities en visies op energiegebied van regio's worden vastgelegd in de Regionale Energie Strategieën (RES-en). Gelderland is ingedeeld in 6 regio's.

Bekijk hier de regio's en de achterliggende websites met informatie over jouw regio:

www.regionale-energiestrategie.nl/kaart+doorklik.

En hier over RES Arnhem-Nijmegen: www.regioan.nl/res-regionale-energiestrategie.

Bekijk hier de korte, heldere uitleg: <https://burgersgevenenergie.nl/beleid/regionale-energiestrategie>.

Energiecoöperaties zijn een belangrijke partner in de uitvoering van de RES en energiedoelen van gemeentes. Vaak hebben coöperaties al goede contacten vanwege hun bestaande projecten en activiteiten. Onderhoud goed contact met de gemeentelijke ambtenaren en de gemeenteraad. En het is aan te bevelen is om de RES in je regio ook op hoofdlijnen te volgen. Zo ben je bij de eerste planvorming voor jouw omgeving betrokken en kun je de stem van de burgers laten horen.

8. Tips en tricks

LEESWIJZER

In dit hoofdstuk worden relevante vragen opgesomd en andere suggesties en tips gegeven die nuttig kunnen zijn in het proces van een duurzaam energie-opwekproject. Belangrijk hierin zijn communicatiestrategie en coöperatieontwikkeling. Verder wordt de administratie toegelicht en worden concrete voorbeelden van business cases getoond.

8.1 Waar moet je aan denken/relevante vragen

Veel vragen zijn van algemeen belang voor een duurzaam energieproject, maar ieder type project roept ook zo zijn eigen vragen op. Hieronder een paar zaken op een rij.

Algemene aanbevelingen

- De ontwikkeling van een duurzaam energieproject is gebaat bij professionele begeleiding, die de coöperatie behoedt voor misstappen die later veel geld kunnen kosten. Een ervaren projectontwikkelaar of adviseur in de hand nemen die vaker dergelijke trajecten succesvol heeft afgerond is daarom te adviseren. Neem contact op met info@burgersgevenenergie.nl als je op zoek bent naar professionele hulp bij je coöperatieve project.
- Belangrijk voor coöperaties als ze met externe investeerders/projectontwikkelaars werken, is de keuze laten berusten op het aspect of deze ontwikkelaars 'coöperatie-minded' zijn, in plaats van de installatie direct te willen doorverkopen.
- Het inschakelen van een community als Burgers Geven Energie kan zorgen voor het soepeler doorlopen van een project-traject. Zij hebben een up-to-date relatie-matrix zodat je direct bij de juiste personen terecht komt wanneer dit nodig is.

Wat als het fout gaat?

Er zijn veel redenen waarom een project niet succesvol wordt, of niet volgens plan loopt. Voorbeelden zijn financiën, gebrek aan voortgang, geen burgerinitiatief, geen goed lopend contact meer met dak- of grondeigenaren en/of andere stakeholders. Wanneer je project vastloopt kan je altijd bij EnergieSamen Gelderland, Burgers Geven Energie of Rijn en IJssel Energie terecht voor advies, een duw in de goede richting of om erachter te komen wat de volgende stappen zijn binnen het projecttraject.

8.2 Communicatiestrategie

Een goede communicatie met alle betrokken partijen is misschien wel de belangrijkste succesfactor voor het slagen van een duurzaam energieproject. Voor ieder project is een eigen communicatiestrategie nodig. Vanwege de collectieve voorwaarde van een dergelijk project is de belangrijkste uitdaging om een collectief draagvlak te creëren. De strategie verwoord je ook in termen van het creëren van draagvlak en het betrekken van zoveel mogelijk mensen. Voor de uitvoering is een uitgebreide middelenmix van zowel online als offline communicatiemiddelen nodig. Online communicatie kan via een website, digitale nieuwsbrieven en sociale media gedaan worden en offline communicatie via huis-aan-huis kranten, lokale activiteiten of bijeenkomsten en ondersteuning van mond-tot-mond reclame. Daarnaast is het van groot belang om alle betrokken

partijen direct en te allen tijde te betrekken in het denkproces en de verdere uitvoering van het project. Zelfs na de uitvoering van het project is het van belang om goed te communiceren naar de coöperatieleden en deelnemers. Verder is het goed om je successen te vieren en verder te vertellen. Tenslotte is het altijd goed om het succesverhaal te delen met andere (beginnende) coöperaties, zodat ook zij toekomstige energieprojecten tot een goed einde kunnen brengen.

Communicatiekanalen checklist

- Website
- Sociale media (Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn – afhankelijk van je doelgroep)
- Eigen online nieuwsbrief/ mailingen en dus mailadressen van geïnteresseerden verzamelen
- Online platformen
- Online wijknieuwsbrieven
- Film en foto inzetten
- Blogs/vlogs inzetten
- Whatsapp groepen
- Nextdoor
- Burgers Geven Energie (platform, website, etc)
- Persberichten naar: Huis-aan-huis bladen, Wijkkranten, De Gelderlander, De Stentor.
- Op markten, festivals, wijkactiviteiten aanwezig zijn – mailadressen verzamelen, mensen lid maken.
- Bijeenkomsten organiseren om mensen te informeren (zowel leden als geïnteresseerden).
- Spreken bij relevante bijeenkomsten van groepen/organisaties waar potentiële leden te vinden zijn.
- Folders / flyers / kranten maken zodat mensen op pad kunnen om anderen enthousiast te maken.
- Op scholen informatie geven over duurzame energie.

Bovendien is het van groot belang dat andere partijen ook ingelicht worden, denk bijvoorbeeld aan dakeigenaren, de gemeente, netbeheerder, energieleverancier(s) en installateurs. Dit moet continu onderhouden worden tot en met de exploitatie van het project.

8.3 Coöperatieontwikkeling

Hieronder een aantal tips voor de ontwikkeling van je coöperatie

- Cursussen HIER Opgewekt: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/organisatie
- Cursussen en kennisdeling EnergieSamen Gelderland: https://energiesamengelderland.nl/?page_id=382
- Een coöperatie is het meest succesvol wanneer je snel tot een concreet project kunt komen. Zorg dus dat je je snel op concrete randvoorwaarden richt om een project mogelijk te maken.
- Stel een gezamenlijke strategie op: richt je je op 1 project of heb je bredere doelen? Zorg dat je coöperatie daar goed op wordt ingericht.
- Zorg voor focus en probeer niet alles tegelijk te doen. Maak de stappen die mogelijk zijn met de mensen die je in je omgeving hebt.
- Coöperaties zijn in potentie de organisaties die continuïteit en professionaliteit kunnen bieden aan duurzame energieprojecten met burgerparticipatie.
- Neem de coöperatieve principes van het begin af aan mee in je plannen:
 1. Vrijwillig en open lidmaatschap

2. Democratische controle door de leden
3. Economische participatie vanwege de leden
4. Autonomie en onafhankelijkheid
5. Onderwijs, vorming en informatieverstrekking
6. Samenwerking tussen coöperaties
7. Aandacht voor de gemeenschap

Een tweede project starten met de gemeenschap kan op meerdere manieren.

- Met dezelfde coöperatie een tweede project starten.
- Deelnemen aan een andere coöperatie die een tweede project wil starten.
- Een nieuwe coöperatie oprichten voor een ander project.

Er is hierin geen goede of foute optie, het verschilt per project wat het beste is om te doen bij een tweede project. Vaak kan een traject sneller doorlopen worden door de ervaring van het eerste project mee te nemen bij het tweede project. Let wel op dat geen enkel project hetzelfde zal lopen, een succesvol eerste project levert dan ook geen garantie voor een succesvol tweede project. Het kan goed zijn om ook bij een tweede project professionals mee te laten kijken of begeleiden. Voor meer vragen voor het opzetten van een tweede project kan je onder andere terecht bij **Burgers Geven Energie**.

8.4 Administratie, procesinrichting en borging

Als coöperatie of duurzaam energie-initiatief met startende of lopende projecten heb je ook de verantwoordelijkheid om een goede administratie te voeren. Bovendien is verdere automatisering ook prettig voor je communicatie.

Welke processen richt je in?

- Ledenwerving
- Ledenadministratie
- Financiële administratie
- Projectadministratie (inclusief opbrengstverdeling/uitkering en waardeverloop)
- Projectwerving
- Communicatie/marketing

Wat heb je nodig aan ICT / communicatiesystemen?

- Domeinnaam (claim zo snel mogelijk op naam van je project of coöperatie een domein bijvoorbeeld via <https://www.mijndomein.nl/domeinnaam-checken> of een duurzaam hostingbedrijf)
- Website en mailadres(sen)
- Programma e-mailmarketing (zoals Laposta)
- Sociale media (Facebook, Twitter, Instagram) – Bijvoorbeeld plannen via Hootsuite

Wat heb je nodig aan ICT / administratiesystemen?

- Documentdeling (Google Drive / OneDrive / Alfresco)
 - Leden- en projectadministratie (CRM plus)
- Een artikel over administratiesystemen voor energiecoöperaties:
<https://www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/administratiesystemen-voor-energiecooperaties>

Het programma Econobis, ontwikkeld voor en door de coöperatieve energiesector, verdient de aanbeveling. Het is speciaal ontwikkeld voor energiecoöperaties en geschikt voor o.a. ledenadministratie, campagnes, projectadministratie en veilige documentdeling. Wiek-II en Energiecoöperatie WPN zijn betrokken geweest bij de ontwikkeling van dit administratiesysteem. Zij hebben kennis in huis om anderen te helpen bij het gebruik van Econobis. www.duurzameenergie.org/econobis

- Boekhoudprogramma (bijvoorbeeld e-boekhouden)
- Internetbankieren

Aandachtspunten voor kwaliteitsborging

- Probeer de ICT tools en administratiesystemen zo te kiezen dat informatie en gebruik **overdraagbaar** is (bij wisseling bestuursleden / vrijwilligers).
- Zorg voor goede **beveiligingsmaatregelen**, met name van persoonsgegevens. Denk aan sterke wachtwoorden, een wachtwoordenkluis voor je coöperatie, gedragsafspraken (zie ook Privacywet AVG hieronder ⁴).
- Zorg ervoor dat een **accountant en/of een kascommissie** je boekhouding controleert.
- Werk eventueel met een **integriteits- of auditcommissie** die je processen en systemen jaarlijks controleert.

Belangrijke wetgeving

- **Wet op Financieel Toezicht**

Wanneer je participaties uitgeeft, ben je verplicht je project aan te melden bij de Autoriteit Financiële Markten (AFM) en een informatiedocument op te stellen dat voldoet aan de vereisten van de AFM. Daarnaast kun je ervoor kiezen ook nog een populaire (makkelijker leesbare) versie van het informatiedocument opstellen.

Lees ook het artikel: <https://www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/wet-op-financieel-toezicht-waar-moet-je-op-letten>.

- **Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) ofwel Privacywet**

Op 25 mei 2018 is de [AVG](#) in werking getreden. In deze verordening zijn de regels omtrent gegevensbescherming aangescherpt. Als organisatie ben je verantwoordelijk voor deugdelijk beheer van de persoonsgegevens die je gebruikt. Je moet o.a. een privacybeleid en privacyreglement hebben opgesteld, verwerkersovereenkomsten afsluiten met derden die toegang hebben tot je gegevens, en betrokkenen binnen je organisatie informeren over de procedures en afspraken t.b.v. gegevensbescherming (*awareness* creëren).

- **Customer Due Diligence**

Wanneer je geld ophaalt van je leden, is het ook van belang te zorgen dat je procedures hanteert om witwassen en fraude te voorkomen. Zo is het van belang je leden te kennen (inschrijving) en kun je bijvoorbeeld als voorwaarde stellen dat inleg voor participaties betaald wordt vanaf een Nederlandse bankrekening die op naam staat van degene die lid is.

⁴ <https://autoriteitpersoonsgegevens.nl/nl/onderwerpen/avg-europese-privacywetgeving/algemene-informatie-avg>

9. Begrippenlijst

LEESWIJZER

In hoofdstuk 9. 'Begrippenlijst' staan alle relevante begrippen uitgewerkt. Neem hier een kijkje voor de verdere toelichting van belangrijke begrippen binnen de energietransitie en duurzame energie opwekprojecten.

Aardwarmte (Geothermie)

Aardwarmte of ook wel geothermische energie genoemd, is warmte die uit de aardbodem wordt gehaald om huizen en andere gebouwen op een duurzame manier te verwarmen.

Biomassa

Organisch materiaal dat wordt ingezet in de energievoorziening. Biomassa kan worden ingezet voor de productie van biobrandstoffen zoals biogas. Het is mogelijk om biomassa bij te stoken in elektriciteitscentrales, dit is dan ook duurzamer dan het gebruik van kolen, olie en/of gas.

CO₂ compensatie

Het indirect verminderen van de totale uitstoot van CO₂ door ervoor te zorgen dat op een andere plek minder CO₂ wordt uitgestoten of juist CO₂ wordt opgenomen. Compenseren kan door projecten gericht op energiebesparing, duurzame energie, bosbescherming of bosaanplant.

Coöperatie

Een coöperatie is een vereniging die overeenkomsten aangaat met en voor haar leden. De leden zijn eigenaar van de coöperatie. Een energiecoöperatie bestaat dus uit een groep particulieren die samen met elkaar energie opwekken of besparen. Het opzetten van een coöperatie is 'must' voor het uitvoeren van coöperatieve duurzame opwekprojecten.

Deelnemer/participant

Een huishouden, bedrijf of organisatie met een financieel belang in de productie-installatie. Een deelnemer moet altijd lid zijn van de coöperatie die de productie-installatie exploiteert. Een coöperatielid hoeft echter niet per definitie deelnemer in het coöperatieve project te zijn.

Duurzame energie

Energie is duurzaam wanneer het gaat om energie uit hernieuwbare bronnen, zoals zon, wind, biomassa, waterkracht en geothermie. Groene stroom is stroom uit zulke hernieuwbare bronnen.

Energiebelasting

Een heffing op elektriciteit en aardgas, ook wel energieheffing genoemd. Deze belasting is ingevoerd om verbruikers te stimuleren zuinig en bewust met energie om te gaan. Energiebelasting wordt betaald via je energierekening. De energieleverancier draagt de belasting af aan de Belastingdienst. Met een postcoderoosproject wordt de opgewekte stroom via de Regeling Verlaagd Tarief door de energieleverancier met je energiebelasting verrekend.

Energieneutraal

Niet meer energie verbruiken, dan dat op duurzame wijze wordt opgewekt. Compensatie door bijvoorbeeld bosaanplant is hierbij geen optie.

Energietransitie

Energietransitie is een beleidsdoel om van fossiele brandstoffen over te stappen naar volledig duurzame energiebronnen.

Kilowattuur (kWh) / Megajoule (MJ)

Joule is de internationale eenheid van energie. 1 kWh staat gelijk aan 3,6 MJ.

Klimaatneutraal

Naast CO₂ ook geen uitstoot van andere broeikasgassen die bijdragen aan klimaatverandering.

Netbeheerder (Liander)

Bedrijf dat de elektrische infrastructuur verzorgt. De netbeheerder legt en onderhoudt de bekabeling en plaatst en vervangt elektriciteitsmeters. De grootste netbeheerder in de provincie Gelderland is Liander.

Postcoderoos – gebiedsafbakening voor kleinschalige opwek

Coöperaties die gebruik maken van de Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) of de Regeling Verlaagd Tarief (RVT) bij lokale collectieve opwek van duurzame energie hebben te maken met de zogenoemde postcoderoos. Participanten in deze lokale coöperatieve energieopwekkingsprojecten kunnen alleen deelnemen als zij in de omgeving van de productie-installatie wonen. Voor de afbakening van 'lokale' energie is gekozen voor de zogenoemde postcoderoos met als kleinste eenheid het gebied waarin alle postcodes dezelfde vier cijfers hebben en de direct daaraan grenzende postcodes. In de vernieuwde SCE regeling kun je lid en participant blijven bij verhuizing. In de oude regeling niet. Lees hier meer: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/faq-subsidieregeling-cooperatieve-energieopwekking-locatie-aspecten#wat-is-een-postcoderoos

Postcoderoosregeling (PCR)

Voor coöperatieve energieopwekkingsprojecten die gestart zijn tussen 1 januari 2014 tot en 1 april 2021 geldt dat leden van coöperaties en verenigingen van eigenaren (VvE) in aanmerking komen voor een belastingkorting tot 0 op hun gezamenlijk opgewekte hernieuwbare energie. Deze regeling geldt voor kleinverbruikers die samen eigenaar zijn van een productie-installatie en die in een zogenaamde postcoderoos van deze productie-installatie gevestigd zijn. De officiële naam van deze regeling is Regeling Verlaagd Tarief (RVT).

Regeling Verlaagd Tarief (RVT)

Voor coöperatieve energieopwekkingsprojecten die gestart zijn tussen 1 januari 2014 tot en 1 april 2021 geldt dat leden van coöperaties en verenigingen van eigenaren (VvE) in aanmerking komen voor een belastingkorting tot 0 op hun gezamenlijk opgewekte hernieuwbare energie. Deze regeling geldt voor kleinverbruikers die samen eigenaar zijn van een productie-installatie en die in

een zogenaamde postcoderoos van deze productie-installatie gevestigd zijn. De regeling staat ook wel bekend als de Postcoderoosregeling (PCR).

Routekaart

Een routekaart of energievisie wordt door provincies of gemeenten opgesteld met daarin de route die zij willen volgen om tot een bepaald klimaatdoel te komen. Dit kan zijn een energie-, klimaat- of CO₂-neutrale gemeente in een bepaald doeljaar.

Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE, SDE+, SDE++)

Subsidierегeling van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, die het produceren van duurzame elektriciteit of gas ondersteunt.

Subsidierегeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) – opvolger RVT

Subsidierегeling van het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, specifiek voor energiecoöperaties en Verenigingen van Eigenaren (VvE's), die het mogelijk maakt dat omwonenden kunnen participeren in productie-installaties voor hernieuwbare energie in hun directe omgeving. Deze vervangt per 1 april 2021 de fiscale Regeling Verlaagd Tarief, ook wel de postcoderoosregeling genoemd. Bij deze nieuwe regeling is nog steeds sprake van deelname door participanten die wonen in een beperkt postcodegebied (postcoderoos). Lees hier meer: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/faq-subsidieregeling-cooperatieve-energieopwekking-locatie-aspecten#wat-is-een-postcoderoos.

Salderen

Als je meer energie opwekt dan je op dat moment verbruikt, kun je het overschot op het netwerk van de netbeheerder kwijt. Dit noemen we terug-leveren. De energieleverancier trekt de energie die je terug levert af van de energie die je geleverd hebt gekregen. Dit heet 'salderen'. Bij een kleinverbruik-aansluiting verreken de energieleverancier de energie die je terug levert één-op-één met de energie die je geleverd krijgt. Lever je meer energie dan je verbruikt, dan ontvang je voor het overschot een vergoeding van je leverancier.

Terugverdiëntijd

De tijd tussen het moment van investeren, in bijvoorbeeld een zonnepaneel, en het moment waarop de investering is terugverdiend.

Warmte – coöperatief (warmtenetten of warmtepompen)

Een van de doelen van het Nederlandse Klimaatakkoord is dat Nederland in 2050 aardgasvrij is. Een van de grootschaliger oplossingen is een (coöperatief) warmtenet. Een warmtenet is een netwerk van leidingen onder de grond, waardoor warm water stroomt. Dat warme water wordt gebruikt om huizen en gebouwen te verwarmen. Een warmtenet staat ook wel bekend als stadsverwarming of blokverwarming. Het is een soort cv-installatie in het groot. Er zijn al een aantal warmtenetten in Nederland, waarvan een deel nog aardgas gebruikt. In duurzame warmtenetten wordt aardwarmte of restwarmte gebruikt, bijvoorbeeld van een elektriciteitscentrale, fabriek of datacenter. Als de warmtebron duurzaam is, levert een warmtenet veel klimaatwinst op. Zo'n warmtenet kan gebruikt worden om hele straten en wijken aardgasvrij te maken. In veel situaties is het goedkoper dan een individuele oplossing voor ieder huis. Vooral

wanneer huizen in een buurt dicht op elkaar staan zijn warmtenetten vaak goede optie, en het helpt ook als een bron in de buurt is. Op veel plekken in Nederland is warmte beschikbaar. Steeds vaker gaan burgers zelf aan de slag om hun warmte coöperatief te regelen, in samenwerking met de gemeente.

Ook warmtepompen kunnen collectief of coöperatief worden ingezet als warmtetechniek. Zeker voor Verenigingen van Eigenaren (VvE's) is dat een optie.

Lees hier meer over warmtetechnieken: <https://www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/keuze-warmtetechniek>

Lees hier meer over reeds bestaande initiatieven: www.hieropgewekt.nl/kennisdossiers/voorbeeldprojecten-aardgasvrij-wonen

10. Huidige coöperaties en initiatieven in regio Arnhem-Nijmegen

In Tabel 2 zijn huidige coöperaties en initiatieven weergegeven in de regio Rijk van Nijmegen en Arnhem. Dit is geen uitputtende lijst, de mogelijkheid bestaat dat er energie-initiatieven bestaan waar wij geen weet van hebben. Per gemeente is de coöperatie of het initiatief weergegeven met de daarbij horende techniek(en) en omschrijving. Er bestaan uiteraard ook commerciële projecten van energiebedrijven of projectontwikkelaars waar je bij betrokken kunt raken, of mensen al bij betrokken zijn. Deze zijn niet weergegeven in de tabel.

Tabel 2. Huidige initiatieven in de regio Rijk van Nijmegen en Arnhem (voor zover bekend).

Gemeente	Coöperatie/Initiatief	Techniek	Omschrijving projecten
Beuningen	Energie Voor Vier www.energievoorvier.nl	Wind + Zon	Energiecoöperatie voor toekomstige projecten
	Energiek Beuningen www.energiekbeuningen.nl	Energie-bibliotheek	Hier kun je terecht voor FAQ over energie-vraagstukken binnen Beuningen
	Energiecoöperatie VoorZon www.voorzon.nl	Zon	
Berg en Dal	Energierijck www.energierijck.nl	Zon (PCR)	726 panelen op 4 daken met 76 participanten
	Duurzaam Berg en Dal www.duurzaambergendal.nl	Informatie	Hier kun je terecht voor informatie over duurzaamheid in de regio.
Heumen	https://www.energiekheumen.nl	Zon (PCR)	2 daken aan de Ambachtsweg 5 en 10 te Malden, met in totaal 318 zonnepanelen
	https://energiecooperatieheumen.nl Heumense coöperatie Deel projecten in samenwerking met o.a. Wiek-II	Waterkracht (SDE) Wind (SDE) Zon (SDE)	Plan voor waterkrachtcentrale in de oude sluis in de Maas bij Nederasselt Plannen voor wind en zon Plannen voor het dak van de Radboudboerderij. Daar is plaats voor 700 panelen
Mook en Middelaar	Plannen voor een energiecoöperatie	-	https://maasburen.nl/pagina/stichting-duurzaam-mook-en-middelaar/menu/energiecooperatie
Wijchen	Wind in Wijchen BV www.windinwijchen.nl	Wind (SDE)	Toekomstig windpark (3 molens) naast industrieterrein Bijsterhuizen.
		Zon (SDE)	Daarnaast 7,5 ha in voorbereiding voor zonnepanelen. In totaal voor ruim 26 GWh

Gemeente	Coöperatie/Initiatief	Techniek	Omschrijving projecten
	Windcoöperatie Wijchen i.o. https://windcooperatiewijchen.nl/ Samen met Wiek-II	Wind (SDE)	Verkenning WindparkWijchenA50 https://windparkwijchena50.nl/meer-over-de-initiatiefnemers/
	Energiecoöperatie Leur www.energiecooperatieleur.nl	Zon (PCR)	Zonneakker De Hagert met 200 zonnepanelen. (50.000 kWh per jaar) Zonnedak 't Mozaïek met 364 zonnepanelen. (95.000 kWh per jaar) Zonnedak Arcus met 1.076 zonnepanelen (290.000 kWh per jaar) Zonnedak 't Achterom met 396 zonnepanelen (115.000 kWh per jaar) Zonnedak De Suikerberg met 595 zonnepanelen (175.000 kWh per jaar)
Overbetuwe	Wat Beters (3 coöperaties (deels in oprichting) in deze gemeente) http://www.watbeters.nl	Zon (PCR)	2 projecten met in totaal 534 panelen op 2 daken Plannen voor derde dak
Lingewaard	Coöperatie Lingewaard Energie www.lingewaardenergie.nl	Zon (SDE)	Drijvend Zonnepark Lingewaard, met 6150 zonnepanelen Plan voor een tweede soortgelijke 'zonnevijver' in Lingewaard Diverse plannen voor zon op dak en overige activiteiten in de energietransitie
Drunen	Energiecoöperatie Opgewekt Maas en Waal www.opgewektmaasenwaal.nl Gebiedscoöperatie Vitaal Druten https://vitaalmaasenwaal.nl/projecten-vitaal-drunen/	Zon (PCR) Zon (SDE)	Postcoderoosprojecten: zonnedaken De Appelhof, De Laak, De Octopus. In totaal ongeveer 250 zonnepanelen. Plan voor nieuw project. Betrokken bij 2 grote zonnevelden in de gemeente Druten
Arnhem	Rijn en IJssel Energie Coöperatie www.rijnenijsselenergie.nl	Wind (SDE) Zon (PCR) Zon (SDE)	Windpark Koningspleij, 3 molens. Diverse postcoderoosprojecten Diverse SDE Zon projecten, waaronder solarcarports bij Gelredome
	Burgerinitiatief Spijker Energie www.spijkerenergie.nl	Zon (PCR)	Postcoderoosproject
	EnergieLoket Midden/Gelderland www.elmg.nl	Informatie	Hier kun je terecht voor informatie over duurzaamheid in de regio.

Gemeente	Coöperatie/Initiatief	Techniek	Omschrijving projecten
	New Energy Made in [Arnhem]	Gemeente programma	Initiatief van gemeente Arnhem. Dit programma is een uitwerking van de verschillende klimaatplannen en doelen voor de gemeente Arnhem
Nijmegen	Energiecoöperatie WPN https://energiecooperatiewpn.nl windparknijmegenbetuwe.nl www.zonneparkdegrift.nl Samen met Wiek-II	Wind (SDE) Zon (SDE)	Windpark Nijmegen-Betuwe door 1013 coöperatieleden 4 molens van 2,5 MW (plannen voor 5 ^e molen). Zonnepark De Grift, plan voor 11.000 zonnepanelen (4,4 GWh per jaar).
	Noviostroom www.noviostroom.nl	Zon	Project Heemraadstraat: Zonnepanelen op dak van Nijmegen Atletiek in Brakkenstein
	Buurtgroep Duurzaam Hengstdal https://duurzaamhengstdal.net/buurt-energiesysteem-bes	Warmte	Project Hengstdal Aardgasvrij met Buurtenergiesysteem
	Ikslutaan Wolfskuil www.ikslutaan.nl	Warmte	Warmtenet in de Nijmeegse wijk Wolfskuil.
	Platform Power2Nijmegen www.power2nijmegen.nl	Gemeente Netwerk	Initiatief van gemeente Nijmegen: netwerk waarin bedrijven, organisaties, kennisinstellingen en andere deskundigen samen werken aan ideeën en in projecten, met als doel van Nijmegen een energieneutrale stad maken.
Doesburg	Energiecoöperatie Doeswatt https://doeswatt.nl	Zon	Plannen voor collectieve zonnepanelen op dak via nieuwe SCE regeling.
Montferland	Energiecoöperatie Montferland Klimaatneutraal www.montferlandklimaatneutraal.nl	Zon (PCR)	Ruim 500 zonnepanelen met woningcorporatie Plavei. Meer projecten en activiteiten
Duiven	Coöperatie Gansenwoirt	Zon (SDE)	Zonnepark Gansenwoirt met 7.392 zonnepanelen (2 GWh per jaar)
Renkum	Coöperatie ValleiEnergie	Zon (PCR)	Plan voor postcoderoos samen met de gemeentes Ede en Rheden.
Rheden	Werkgroep Energiek Rheden	Initiatief	Wil bijdragen aan de klimaat- en energiedoelstellingen van de gemeente, met name uit de IJssel.
Westervoort	Nog geen initiatief	-	-
Zevenaar	Coöperatie BAT HAL12	Zon (PCR)	Zonnedak HAL12 met bijna 2.500 panelen. 1/6 ^e hiervan is bedoeld voor de coöperatie.

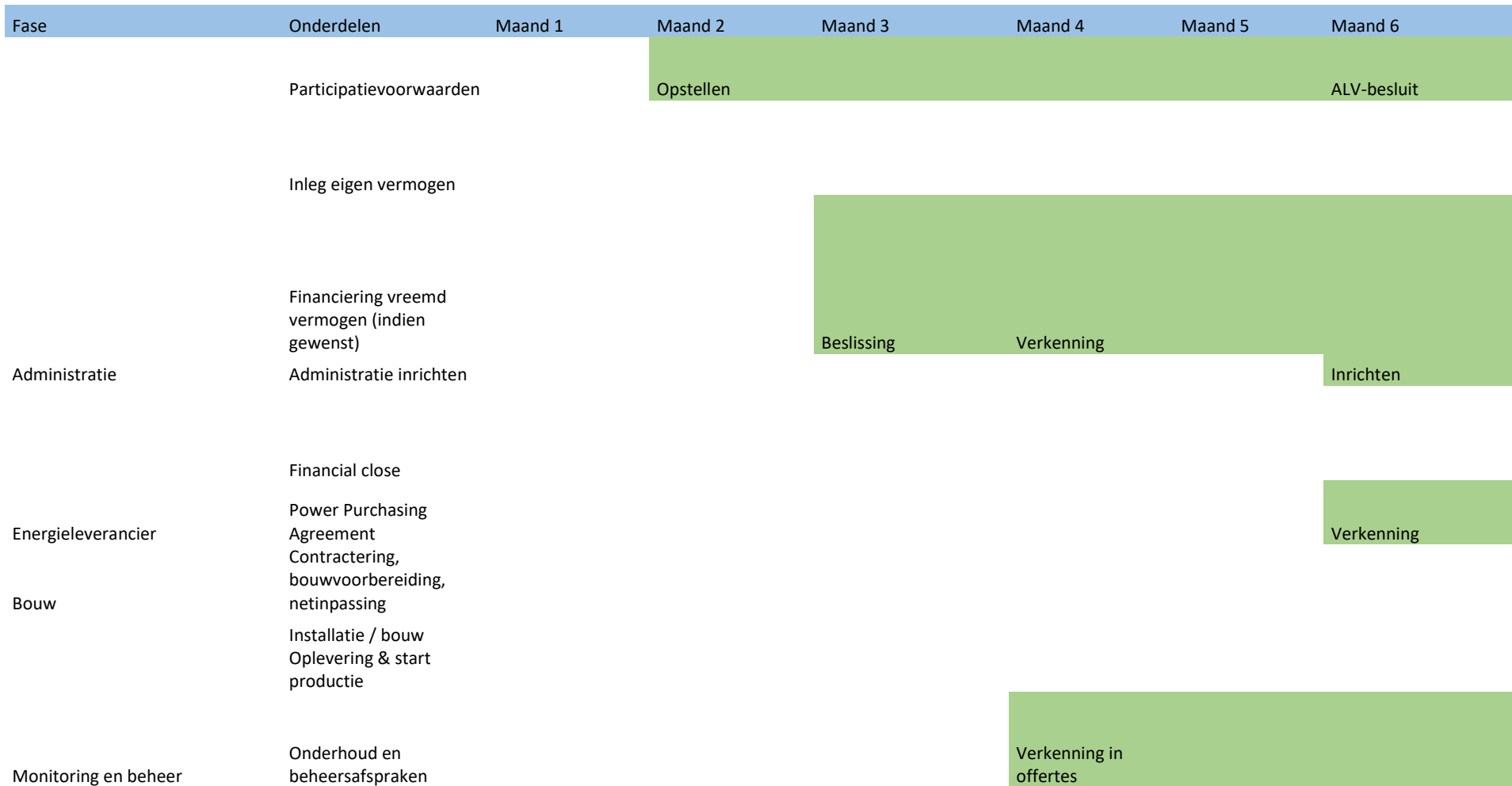
Gemeente	Coöperatie/Initiatief	Techniek	Omschrijving projecten
	Coöperatie Peperbus Energie io www.peperbusenergie.nl samen met Wiek-II	Zon en Wind (SDE)	Plannen voor wind- en zonneparken, omzetting naar waterstof of warmte wordt onderzocht. In totaal 70 GWh energie opwekken, voor ca 23.000 huishoudens

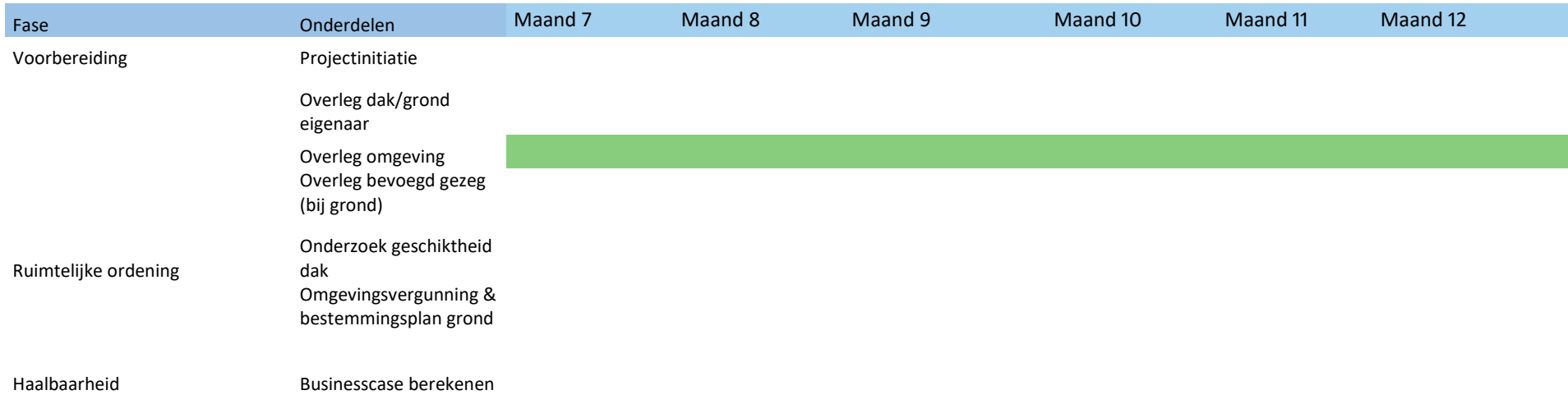
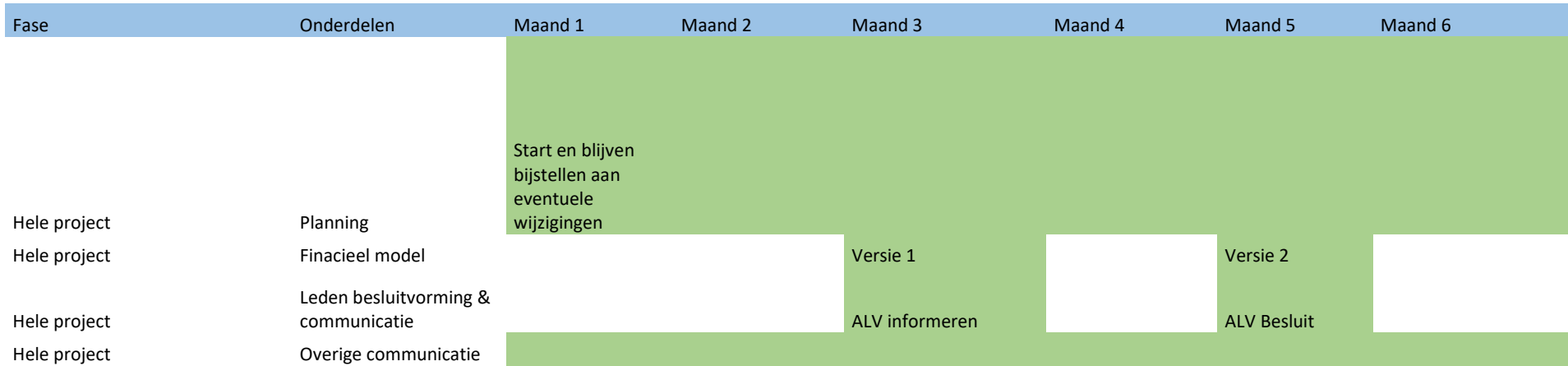
Energievisies in de regio Arnhem-Nijmegen

Landelijk is er het SER Energieakkoord en provinciaal het Gelders Energie Akkoord. Verder hebben de gemeenten in de regio Arnhem – Nijmegen samen de Routekaart 'De Groene Kracht' ondertekend. Iedere gemeente geeft zijn eigen invulling aan al deze akkoorden en doelstellingen. Tot 2020 was dit vormgegeven in energievisies. Sinds die tijd hebben veel gemeenten gekozen om in hun visies aan te sluiten bij de Regionale Energie Strategieën en het Gelders Energie Akkoord. In hoofdstuk 7 lees je hier meer over. Het overzicht van gemeentelijke energievisies is niet in deze versie opgenomen, omdat de meeste visies tot 2020 van kracht waren. Kijk op de website van je gemeente voor de actuele energieplannen.

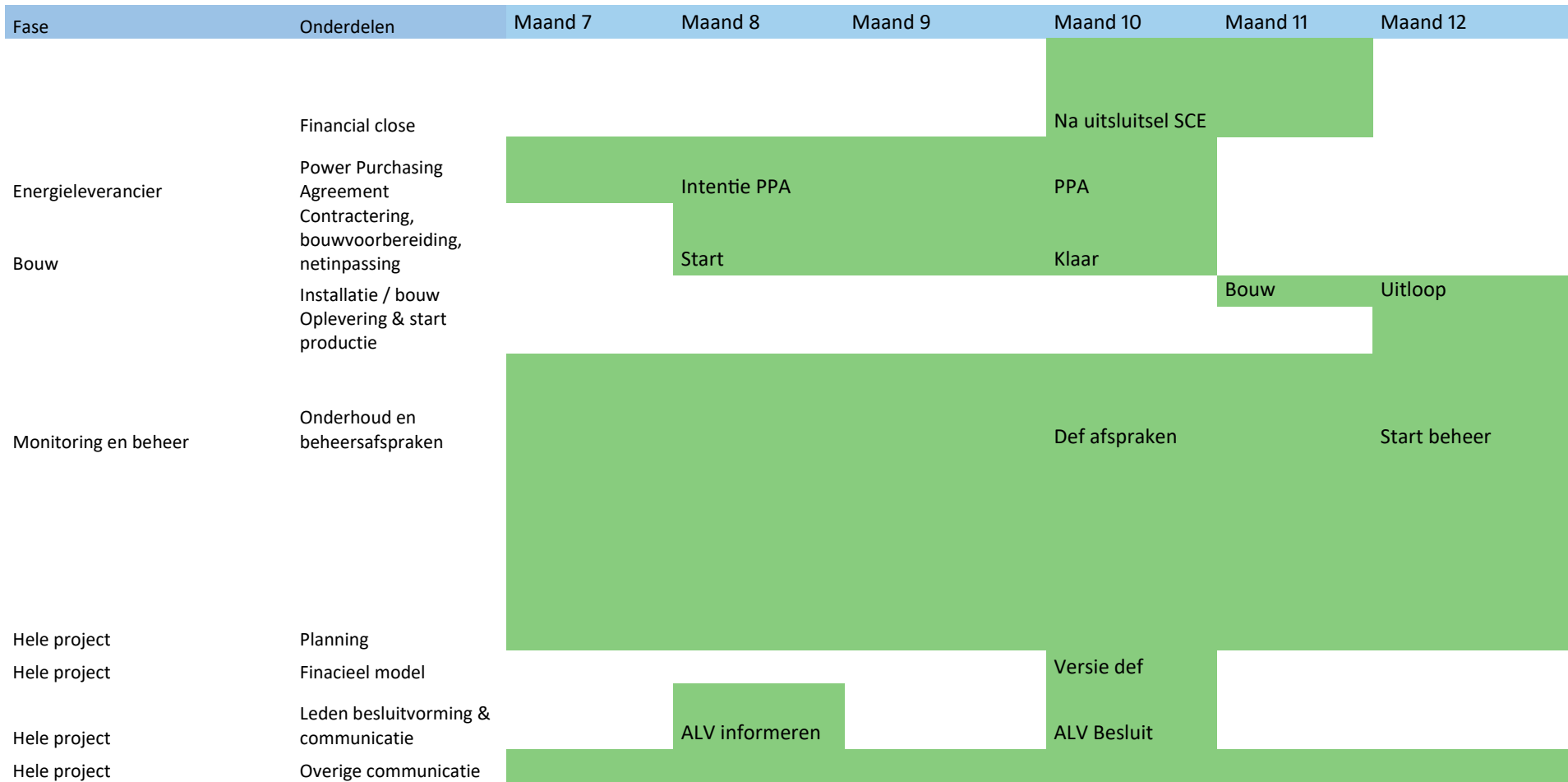
10.1 Grove planning SCE Projecten (zonder vergunning)

Fase	Onderdelen	Maand 1	Maand 2	Maand 3	Maand 4	Maand 5	Maand 6
Vorbereiding	Projectinitiatie	[Green bar]					
	Overleg dak/grond eigenaar	[Green bar]		Overeenkomst	[Green bar]		
	Overleg omgeving Overleg bevoegd gezeg (bij grond)		[Green bar]		[Green bar]		
Ruimtelijke ordening	Onderzoek geschiktheid dak		Positief rapport				
	Omgevingsvergunning & bestemmingsplan grond	Bij beide trajecten moet je rekening houden met een totale termijn tussen 8 en 24 maanden - in dit geval kun je alle overige activiteiten gerust een half jaar tot een jaar vooruit plannen.					
Haalbaarheid	Businesscase berekenen		Globaal			definitieve prijzen	
	Offertetraject		Uitnodigen		Def. Offertes voor SCE aanvraag		
	Coöperatie & actieve leden		Oprichting (indien nodig)		Klankbordgroep		
Financiering	Verklaring netbeheerder			Aanvraag		Verklaring	
	Voorfinanciering / subsidie		Eerste uitgaven				
	SCE			Vorbereiding		Aanvraag (kan alleen als vergunningen niet nodig zijn)	

10.2 Projectplanning SDE+ projecten

Grove planning SDE-projecten			Jaar 1				Jaar 2				Jaar 3				Jaar 4			
Fase	Onderdelen		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
Haalbaarheid	Projectinitiatie		start															
	Grondcontract					overeenkomst												
	Overleg omgeving																	
	Overleg bevoegd gezag																	
Ruimtelijke ordening	Voorbereiding																	
	Omgevingsvergunning en bestemmingsplan							aanvraag		definitief								onherroepelijk
	Bezwaar en beroepsprocedures																	
	Klankbordgroep leden																	
Financiering	SDE																	
	Financiering eigen vermogen	Participatievoorwaarden en campagne																
Administratie	Projectadministratie / proces participatie-administratie inrichten																	
	Financiering vreemd vermogen	Bank, achtergestelde lening							verkenning									
	Financial close																	
Energiemaatschappij	Power Purchasing Agreement							verkenning	intentie PPA		PPA							
Bouw	Contractering, bouwvoorbereiding, netinpassing	Offertetrajecten, criteria																
	Bouw																	
	Oplevering en start productie																	start bouw
Monitoring en beheer	Onderhoud- en beheerafspraken	Inclusief rapportage																
																		afspraken
Hele project	Planning																	
Hele project	Financieel model					Versie 1				Versie 2								
Hele project	Leden besluitvorming & communicatie	Doorlopend: nieuwsbrieven, sociale media, infobijeenkomsten				ALV												
							ALV info		ALV besluit		ALV info		ALV besluit					
NB. Dit is een grofmazige planning van een project met weinig obstakels/vertraging. De feitelijke planning kan afwijken o.b.v. de specifieke projectsituatie. De doorlooptijd van een dergelijk project varieert van 3 t/m zelfs 6 of meer jaar.																		

10.3 Projectplanning RVT/postcoderoosprojecten

Grove planning Postcoderoos projecten		Week 1	Week 2	Week 3	Week 4	Week 5	Week 6	Week 7	Week 8	Week 9	Week 10	Week 11	Week 12	Week 13	Week 14	Week 15	Week 16	Week 17	Week 18	Week 19	Week 20
Fase	Onderdelen																				
Vorbereiding	Projectinitiatie	Start																			
	Regiegroep		Voortgang regiegroep																		
	Overleg omgeving		Partijen bij elkaar brengen																		
	Overleg haalbaarheid																				
Haalbaarheid	Overleg dakeigenaar																				
	Geschiktheid dak																				
	Coöperatie oprichten																				
	Businesscase berekenen																				
Financiering	Offertetraject																				
	Voorfinanciering/ eigen vermogen																				
	Projectadministratie / proces participatie-administratie inrichten																				
	Regeling Verlaagd Tarief																				
	Financial close																				
Energieleverancier	Power Purchasing Agreement																				
Bouw	Installatie																				
	Netbeheerder																				
	Oplevering en start productie																				
Monitoring en beheer	Onderhoud- en beheerafspraken																				
Hele project	Planning																				
Hele project	Financieel model																				
Hele project	Leden besluitvorming & communicatie																				
Hele project	Doorlopend: nieuwsbrieven, sociale media, infobijeenkomsten																				

Deze uitgave is tot stand gekomen in samenwerking met

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, hetzij mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Burgers Geven Energie.